

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi eräitä oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä.

Oikeudenkäyntikulut ovat useista syistä voimakkaasti nousseet. Tämä on puolestaan johtanut siihen, että oikeudenkäynnistä aiheutuu usein niin suuri taloudellinen riski, että siihen ei uskalleta ryhtyä.

Oikeudenkäyntikulujen kasvuun ovat oikeudenkäymiskaaren säännösten ohella vaikuttaneet useat osatekijät, joihin ei erikseen oteta kantaa tässä esityksessä. Oikeudenkäymiskaarella säännellään ensisijaisesti kulujen jakamista asianosaisten kesken. Sen vuoksi ehdotus ei suoraan muuta asianosaisille oikeudenkäynnistä aiheutuvia kokonaiskuluja. Uudistus kuitenkin tasaa kuluriskiä asianosaisten kesken. Ehdotuksella pyritään myös välilliseen vaikutukseen siten, että se estäisi ylisuurien asiamiespalkkioiden laskutusta ja ohjaisi niitä alenevaan suuntaan.

Voimassa olevan lain peruseriaate, että voittanut asianosainen saa täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan, säilyisi ennallaan. Tätä koskeva muutos olisi kuluvastuun perussäännöksen selkiyttäminen siten, että laissa nimenomaisesti ilmaistaisiin hävinneen osapuolen olevan velvollinen korvaamaan vain vastapuolen tarpeellisista toimenpiteistä aiheutuneet kohtuulliset oikeudenkäyntikulut.

Esitys mahdollistaisi riita-asian oikeudenkäyntikuluvaatimuksen alentamisen kahdessa tapauksessa. Tuomioistuimien voisi alentaa täyttämättä kulukorvausvelvollisuutta ensinnäkin silloin, jos asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että oikeudenkäyntiin on ollut perusteltu aihe. Toiseksi kuluvaatimusta voitaisiin alentaa, jos kulujen tuomitseminen täysimääräisenä olisi ilmeisen kohtuutonta oikeudenkäyntiin johtaneisiin seikkoihin, asianosaisten asemaan ja asian merkitykseen nähden.

Esityksen mukaan tuomioistuin arvioisi viran puolesta selvässä ja riidattomassa asiassa tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrän. Näissä niin sanotuissa summaarisissa asioissa kysymys ei ole riidasta vaan perinnästä eli siitä, että velkoja tarvitsee täytäntöönpanokelpoisen tuomion saatavansa perimiseksi. Oikeudelliset perintätoimet johtuvat useimmiten velallisen maksukyvyttömyydestä. Tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrän yhtenäistämiseksi näissä asioissa koko maassa ehdotetaan, että oikeusministeriö antaisi määräykset tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrien perusteista.

Uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Johdanto	3
1.1. Oikeudenkäyntikuluista	3
1.2. Kulusääntelyn merkitys	4
1.3. Uudistustarve	5
2. Nykytila	6
2.1. Nykyinen lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö	6
Lainsäädäntö	6
Oikeuskäytäntö	6
2.2. Muissa laeissa olevat oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat erityissäännökset	7
2.3. Muita asiaan vaikuttavia seikkoja	8
2.4. Riita-asiat	8
3. Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus eräissä muissa maissa	10
3.1. Ruotsi	10
3.2. Norja	10
3.3. Tanska	11
3.4. Saksa	11
3.5. Itävalta	11
3.6. Iso-Britannia	12
4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	12
4.1. Tavoitteet	12
4.2. Keskeiset ehdotukset	13
5. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset	14
6. Asian valmistelu	14
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	16
1. Lakiehdotusten perustelut	16
1.1. Oikeudenkäymiskaari	16
1.2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	23
1.3. Käräjäoikeuslaki	24
2. Voimaantulo	24
LAKIEHDOTUKSET	25
1. Laki oikeudenkäymiskaaren 21 luvun muuttamisesta	25
2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n muuttamisesta	26
3. Laki käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta	27
LIITE	28
Rinnakkaistekstit	28

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

1.1. Oikeudenkäyntikuluista

Jokaisen perusoikeus on saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva riita-asia asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä käsiteltäväksi riippumattomassa lainkäyttöelimessä, tuomioistuimessa. Oikeusturvan toteutuminen käytännössä edellyttää, että oikeudenkäynti on varmaa, nopeaa ja halpaa. Yleisellä tasolla nämä tavoitteet ovat osaksi keskenään ristiriitaiset. Mitä perusteellisemmaksi ja yksityiskohtaisemmaksi oikeudenkäynti muodostuu, sitä suuremmaksi kasvaa vaara käsittelyn viipymisestä. Laajaa ja kattavaa oikeusturvaa korostava menettely on usein yksinkertaista menettelyä kalliimpi. Sen vuoksi oikeudenkäyntikuluja ja niiden säätelytarvetta arvioitaessa on otettava huomioon kulloinkin oikeudenkäynnin kohteena oleva asia ja sen merkitys asianosaisille.

Riita-asian oikeudenkäyntikulut koostuvat oikeudenkäynnin asianosaisille aiheuttamista kuluista, jotka yhdessä muodostavat kokonaiskustannukset. Oikeudenkäyntikulut jäävät pääsääntöisesti osapuolten itsensä maksettaviksi. Kysymys siitä, tulisiko jonkun ulkopuolisen tahon, lähinnä valtion, entistä enemmän osallistua oikeudenkäyntien asianosaisille aiheuttamiin kustannuksiin, edellyttäisi arvokeskustelua oikeusturvan hinnasta yhteiskunnalle.

Asianosainen on lähtökohtaisesti itse vastuussa omista oikeudenkäyntikuluistaan. Oikeudenkäyntikulut koostuvat valtiolle suoritettavista oikeudenkäyntimaksuista sekä asianosaiskuluista, joista tavallisesti merkittävin on oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle maksettava palkkio. Kuluja ovat esimerkiksi todistajille maksettavat korvaukset. Myös asianosaisen itsensä suorittama työ ja hänelle aiheutuvat muutkin kuin oikeudenkäynnin vaatimien suorien kustannuksien aiheuttamat menetykset luetaan käsitteellisesti oikeudenkäyntikuluihin.

Käytännössä suurin osa oikeudenkäyntikuluista ovat asianajajien ja muiden avustajien toimenpiteistään veloittamat palkkiot. Oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan palveluis-

ta on myös maksettava arvonlisävero. Yhteiskunta on monimutkaistunut. Säännöksiä on paljon ja ne ovat usein vaikeasti tulkittavia. On entistä enemmän tarvetta kääntyä oikeudellisissa asioissa asiantuntijan puoleen. Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu, että oikeudenkäynnin asianosainen on selvillä oikeuksistaan ja on oikeudenkäynnissä mahdollisimman tasa-arvoisessa asemassa vastapuolensa kanssa. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää usein, että molemmilla osapuolilla on lainoppinut asiamies. Oikeudellisissa monimutkaisissa asioissa asiantuntija-apu on välttämätön.

Oikeudenkäyntiasiamiehelle hänen tarjomaan oikeudellisesta avusta suoritettava korvaus perustuu asianosaisen ja hänen asiamiehensä väliseen sopimukseen. Oikeudenkäynnin asianosaisen ja hänen asiamiehensä välisestä toimeksiantosuhteesta ei ole laissa erillisiä säännöksiä. Tehtävästä suoritettava palkkio määräytyy yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaan. Pääsääntö on, että asiamiehellä on oikeus kohtuulliseen palkkioon sekä korvaukseen kuluistaan. Suomen Asianajajaliiton kuuluvia, ammatikseen oikeudellista apua antavia lakimiehiä eli asianajajia velvoittavat Suomen Asianajajaliiton vahvistamat asianajopalkkioiden määräytymisperusteiden yleiset ohjeet ja hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet.

Kulujen kokonaismäärään vaikuttaa olennaisesti se, kuinka perusteellista työtä asianosainen asiamieheltään edellyttää. Tarjolla olevien oikeudellisten palvelujen hinnat vaihtelevat. Viime kädessä asianosainen itse päättää siitä kuinka paljon hän voi tai haluaa oikeudenkäyntiinsä panostaa. Luonnollisesti myös asianosaisen varallisuusasema vaikuttaa tähän päätöksentekoon. Jos asianosainen uskoo voittavansa juttunsa, hän saattaa ottaa kulujenkin osalta suurempia riskejä kuin epävarmassa tilanteessa.

Asianosaiselle, joka ei kykene vaikeuksista kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja, voidaan tietyin edellytyksin myöntää maksuton oikeudenkäynti ja määrätä oikeudenkäyntiavustaja (laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä, 87/1973). Tällöin asian käsittelyn vaatimat menot sekä

avustajan palkkio ja kulut korvataan valtion varoista. Jos asianosainen kohtuudella kykenee osaksi vastaamaan asian käsittelyn vaatimista menoista, tuomioistuimen on maksutoman oikeudenkäynnin myöntäessään samalla määrättävä, kuinka paljon hän voi enintään joutua korvaamaan valtiolle sen varoista maksetuista menoista. Vähävaraiselle henkilölle voidaan myöntää korvauksetta tai osakorvausta vastaan yleistä oikeusapua, joka kustannetaan valtion varoista (laki yleisestä oikeusavusta, 104/1998). Oikeusapua voidaan määrätä antamaan myös yksityinen avustaja, jolle suoritetaan valtion varoista kohtuullinen korvaus tarpeellisista toimenpiteistä ja kuluista.

Eräiden oikeudenkäynnistä aiheutuvien kulujen kattamiseksi voidaan ottaa vapaaehtoinen oikeusturvavakuutus, joka kuuluu osana tai on mahdollista liittää koti-, kiinteistö-, auto-, vene-, yritys- ja maatilavakuutuksiin. Lisäksi se voi olla saatavana itsenäisenä vakuutuksena sekä erilaisina ryhmävakuutuksina. Vakuutus sopimuksessa määritellään se, millaisia riita-, rikos- ja hakemusasioista aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja vakuutuksesta korvataan sekä mikä on vakuutetun omavastuu ja korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrä. Kotivakuutuksiin liittyvissä oikeusturvavakuutuksissa vakuutusmäärä on yleisimmin 50 000 markkaa. Eri vakuutusyhtiöiden vakuutusehdot poikkeavat toisistaan ja yhdelläkin vakuutusyhtiöllä voi olla tuotevalikoimassaan erilaisia oikeusturvavakuutuksia.

Maksuton oikeudenkäynti ja yleinen oikeusapu korvaavat ainoastaan asianosaisen omia oikeudenkäyntikuluja. Oikeusturvavakuutuksesta korvataan maksettavaksi tuomitut vastapuolen oikeudenkäyntikulut samoin ehdoin kuin vakuutetun omatkin asianajokulut vain silloin, kun vakuutettua on avustanut oikeudenkäynnissä kuluttaja-asiamies tai hänen alaisensa ja vakuutetun asian hoitaminen on ollut lain soveltamisen ja kuluttajien yleisen edun kannalta tärkeää tai vakuutetun vastapuoli on pääosin jättänyt noudattamatta asiassa annettua kuluttajavalituslautakunnan, vakuutuslautakunnan tai muun vastaavan elimen päätöstä, joka asian keskeisiltä osilta on vakuutetulle myönteinen.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa säädetään vastapuolen oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Luvussa säädetään siitä, millaisissa tilanteissa ja millä edellytyksillä asianosainen on velvollinen korvaamaan vasta-

puolensa oikeudenkäyntikulut. Pääsääntönä on ollut, että hävinnyt osapuoli on velvollinen korvaamaan voittaneen osapuolen oikeudenkäyntikulut. Voittanut osapuoli voi siis saada korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan, mutta samalla hävinneen osapuolen kannettavaksi jäävät sekä omat että vastapuolen kulut.

Lähtökohtaisesti on pidetty epäoikeudenmukaisena sitä, että voittaneelle osapuolelle aiheutuu kustannuksia oikeutettuun vaatimukseen pääsemisessä. Toisaalta hävinneen osapuolen oikeusturva edellyttää, että tuomioistuimien tarkistaa vaadittujen oikeudenkäyntikulujen määrää ainakin jossain määrin. Korvausvelvollisuus ei voi olla rajaton eikä jottaa kohtuuttomuuteen.

Jos kulukorvausvastuu on kovin ankara ja korvattavat markkamäärät suuria, uhkana voi olla prosessikynnyksen nousu etenkin silloin, kun riidan kohteen taloudellinen arvo on pienehkö. Oikeudenkäyntikulujen määrän ja niistä aiheutuvan riskin tulee olla järkevässä suhteessa itse pääasiaan. Jos osapuolten taloudellinen asema on hyvin erilainen, vaikuttaa myös riidan taloudellinen merkitys ja kuluriski asianosaisiin eri tavalla.

1.2. Kulusääntelyn merkitys

Jokaisen oikeusturva edellyttää, että hänellä on tarpeen vaatiessa mahdollisuus turvautua tuomioistuimeen oikeuksiensa toteuttamiseksi. Jos oikeudenkäynnistä aiheutuvat kustannukset ja niihin liittyvät riskit ovat liian suuret, voi tämä johtaa siihen, että oikeudenkäyntiin ei uskalleta ryhtyä. Jos kynnyksen oikeudenkäyntiin on liian korkea, aineellisen oikeuden toteutuminen vaarantuu. Todellinen mahdollisuus oikeudenkäyntiin vahvistaa siten aineellisen oikeuden toteutumista.

Joidenkin asiaryhmien luonteen vuoksi on nähty tarpeelliseksi kehittää tuomioistuimen ulkopuolisia riidan ratkaisumekanismeja. Muun muassa kulutushyödykkeitä koskevissa riidoissa kuluttajalla on käytettävissään ratkaisusuosituksia antava kuluttajavalituslautakunta. Vapaaehtoisia vakuutuksia koskevia vakuutusriitoja käsittelee myös vakuutuslautakunta. Lautakuntien toiminnan päämääränä on tarjota nopea, halpa ja yksinkertainen riitojen käsittelytapa vaihtoehtona tuomioistuinkäsittelylle. Lautakuntien käsittely on aina kirjallista eikä suullisen todistelun arviointi ole mahdollista.

Kummankin mainitun lautakunnan toiminta-ajatus perustuu siihen, että asianosaiset eivät tarvitsisi oikeudellista apua lautakunnan käsittelemissä asioissa. Lautakunnat eivät yleensä suositaakaan korvausta lainopillisen asiamiehen kuluista, käyttämisestä, lautakunnan puoleen kääntymisestä tai sinne vastaamisesta aiheutuneista kuluista.

Taloudellisesti tai muutoin merkitykseltään vähäisiä asioita ei yleensä ole tarkoituksenmukaista saattaa tuomioistuimeen. Tähän tavoitteeseen pyrkiminen ei kuitenkaan saa johtaa samalla oikeudenkäyntikynnyksen kohoamiseen siten, että asianosaiset joutuvat luopumaan oikeuksiensa ajamisesta tai niistä kiinni pitämisestä. Tuomioistuinten perustettava on oikeudellisesti tai muutoin epäselvien riitatilanteiden ratkaiseminen ja lähtökohdana tulee olla, että tarpeettomat oikeudenkäynnit estetään muulla tavoin kuin ankaralla kuluvastuulla.

Tarkoituksenmukaista olisi, että osapuolet pyrkisivät ensin sopimaan riitansa, jos se on mahdollista. Myös tuomioistuimen on pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan riita-asia, jossa sovinto on sallittu (oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §). Sovinnon tulisi kuitenkin olla aineellisen oikeuden mukainen eikä ketään saisi pakottaa sovintoon, joka johtaa oikeutetuista vaatimuksista tai oikeuksista luopumiseen. Tuomioistuimessa aikaansaadun sovinnon eräänä etuna on usein myös oikeudenkäyntikulujen rajoittuminen. Tämä ei kuitenkaan saa olla pääasiallinen peruste sovinnolle silloinkaan kun riidan kohteen arvo on markkamääräisesti pieni.

1.3. Uudistustarve

Yleisen käsityksen mukaan riita-asioiden oikeudenkäynnit aiheuttavat nykyisin asianosaisille niin paljon kustannuksia, että tavallisen kansalaisen on vaikea ryhtyä oikeuksiensa toteutumisen kannalta välttämättömään oikeudenkäyntiin ilman kohtuuttomia taloudellisia riskejä. Tämä käsitys on esitetty useissa eduskunnan puhemiehen oikeusministerille toimittamissa kansanedustajien kirjallisissa kysymyksissä. Julkisessa keskustelussa sekä syksyllä 1997 järjestetyssä laajas- asiantuntijaseminaarissa on käsitelty oikeusturvaa ja oikeudenkäyntikuluja uudistuksessa riitaprosessissa. Tuomareiden ja asianajajien keskuudessa järjestetyissä tilaisuuksissa on painotettu samaa ongelmaa. Useissa puheenvuoroissa ongelma on pelkistetty

kysymykseksi siitä, riippuuko kansalaisten yhdenvertaisuus lain edessä käytännössä oikeudenkäyntikuluista, ja katsottu, että keskituloiset ovat nykyisin väliinputoajia.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos julkaisi elokuussa 1997 vuonna 1995 tuomittuja oikeudenkäyntikuluja koskevan tutkimuksen "Oikeudenkäyntikulut pääkäsitteilyyn edenneissä riita-asioissa" (147/97). Tutkimuksen mukaan hävinnyt osapuoli tuomitaan lähes aina korvaamaan voittaneen osapuolen kulut, jos niitä on vaadittu. Vaikka vuoden 1993 oikeudenkäyntikulu-uudistuksessa lähdettiin siitä, että asianosaiset osavoittotapauksessa kärsivät itse kulunsa, käytännössä lähes kolmessa neljäsosassa osavoitoista jompi kumpi asiaosainen veloitetaan korvaamaan toisen kulut kokonaan tai osittain. Tutkimuksen mukaan vuonna 1995 tuomitut kulukorvaukset olivat yli kaksinkertaiset ja kuluvaatimukset samanaikaisesti noin kolmanneksen suuremmat kuin vuonna 1993. Kesäkuussa 1994 arvonnäkövero (22 %) ulotettiin myös asianajopalveluihin. Näin ollen muutos on ollut voimakkain nimenomaan tuomituissa kulukorvauksissa. Pääkäsitteilyyn edenneissä riita-asioissa 18 %:ssa tuomittu kulukorvaus oli vaatimuksen kohteena ollutta intressiä suurempi. Molempien osapuolten yhteiset keskimääräiset kokonaiskulut (mediaani) olivat 59 % keskimääräisestä pääomasta.

Tuomittujen oikeudenkäyntikulujen määrän kasvuun ovat vaikuttaneet useat osatekijät. Ennen vuonna 1993 voimaan tullutta kulukorvausudistusta tuomioistuimet monissa tapauksissa tuomitsivat kuluja vaadittua vähemmän. Arvonnäköveron ohella asianosaisen katettavaksi jääviä kustannuksia ovat lisänneet esimerkiksi oikeusturvavakuutusta koskeneet muutokset ja kasvaneet asianajokulut. Myös riita-asioiden menettelysäännösten muutosten voidaan arvioida osaltaan lisänneen oikeudenkäyntikuluja sen vuoksi, että oikeudenkäynti on käytännössä muodostunut hyvin etupainotteiseksi eikä valmistelun ja pääkäsitteilyn erottuminen ole toteutunut suunnitellulla tavalla.

Oikeudenkäyntikulujen kasvusta aiheutunut ongelma antaa aiheen arvioida kaikkia niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat oikeudenkäyntikulujen määrään. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun uudistamistarve on kuitenkin niin kiireellinen, että luvun eräiden säännösten muuttaminen on toteutettava erillisenä.

2. Nykytila

2.1. Nykyinen lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö

Lainsäädäntö

Nykyiset oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännökset tulivat voimaan 1 päivänä joulukuuta 1993. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun pääsäännön mukaan hävinnyt asianosainen on velvollinen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut täysimääräisesti. Sääntelyllä pyrittiin sekä käyttäytymistä ohjaavaan että korjaavaan vaikutukseen. Ohjaavalla vaikutuksella tarkoitettiin toisaalta sitä, että henkilö, joka on velvollinen suoritukseen, täyttäisi velvoitteensa vapaaehtoisesti ja toisaalta sitä, että perusteettomia kanteita ei nostettaisi. Korjaavalla vaikutuksella tarkoitettiin puolestaan sitä, että henkilö, joka oikeuksiinsa päästäkseen nostaa kanteen, saisi korvauksen kuluistaan, samoin kuin myös se, jota vastaan nostetaan kanne perusteettomasti. Lisäksi katsottiin, että asianosainen, jolla on oikeutettu vaatimus, mutta joka ei saa vapaaehtoista suoritusta, kääntyisi todennäköisimmin tuomioistuimen puoleen silloin kun hän tietäisi saavansa täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan (HE 191/1993 vp).

Jo ennen vuonna 1993 voimaan tullutta oikeudenkäymiskaaren 21 luvun muutosta laki lähti siitä, että oikeudenkäyntikulut korvattiin kokonaan. Periaate oli laissa ilmaistu seuraavasti: "Joka asian häviää, korvatkoon vastapuolelensa kaikki, mitä tämän on täytynyt siihen kuluttaa. Jos asian havaitaan olleen niin sekavan ja epätietoisen, että oikeudenkäyntiin on ollut perusteellista aihetta, kärsiköön kukin itse kulunsa. - - -". Asianosaiset jättivät käytännössä vastapuolen kuluvaatimuksen tavallisesti "oikeuden harkintaan" tai "paljoksuiivat" vaatimusta. Säännös johti liialliseen niin sanottuun kulujen kuittaamiseen eli siihen, että asianosaiset asian laatuun nähden määrättiin pitämään kulunsa vahinkonaan. Käytännössä kuluvaatimusta myös yleisesti alennettiin tuomitsemalla vastapuolen korvattavaksi tuomioistuimen kohtuulliseksi harkitsema määrä.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luku uudistettiin samanaikaisesti alioikeuksien riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistuksen yhteydessä. Kysymyksessä oli suuri oikeuden-

käynnin perusrakenteiden muutos, johon totuttautuminen on vieläkin osittain kesken.

Hävinneen asianosaisen täydestä korvausvelvollisuudesta on säädetty eräitä poikkeuksia. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 2 §:n mukaan asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan esimerkiksi, mikäli asia koskee oikeussuhdetta, josta lain mukaan ei voida määrätä muutoin kuin tuomioistuimen ratkaisulla, jollei ole erityistä syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

Lain 21 luvun 8 §:ään on otettu nimenomainen säännös korvattavista kuluista. Sen mukaan oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee täysin vastata oikeudenkäynnin valmistelua ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneita kustannuksia edellyttäen, että ne kohtuuden mukaan ovat olleet aiheellisia asianosaisen oikeuden valvomiseksi. Korvausta tulee suorittaa myös asianosaiselle oikeudenkäynnin johdosta aiheutuneesta työstä ja ajanhukasta.

Kuluvaatimusten esittämistä ja käsittelyä koskevat säännökset on laadittu sellaisiksi, että ne nivELYVÄT riita-asioiden alioikeusmenettelyyn. Korvausta oikeudenkäyntikuluistaan haluavan asianosaisen tulee ennen käsittelyn päättymistä esittää siitä vaatimuksensa ja samalla ilmoittaa, mistä kustannukset koostuvat. Luvun 14 §:n mukaan päätös oikeudenkäyntikuluista on annettava samalla, kun tuomioistuin ratkaisee asian.

Oikeuskäytäntö

Oikeuskäytäntö oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden osalta on muodostunut epäyhtenäiseksi esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n säännöksen tulkinnassa. Käräjäoikeudet ovat useimmiten tuominneet oikeudenkäyntikulut maksettaviksi vaaditun määräisinä, jos vastapuoli ei ole riitautanut vaadittujen oikeudenkäyntikulujen määrää, mutta myös erilaisia kohtuusratkaisuja on tehty.

Hovioikeuksien oikeuskäytännössä on korostettu oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden pääsääntöä, jonka mukaan oikeudenkäyntikulujen korvauksen määrää harkittaessa voittaneella osapuolella on oikeus saada täysi korvaus kuluistaan. Vaikka Helsingin hovioikeuden ratkaisussa vastapuoli oli paljon suutunut asianajolaskun määrää, hän

oli velvollinen korvaamaan sen mukaiset oikeudenkäyntikulut, kun laskusta ilmeneviä toimenpiteitä ei ollut väitetty aiheettomiksi eikä laskun loppusummaa voitu pitää kohtuuttomana. Oikeudenkäyntikulut oli tämän vuoksi tuomittava täysimääräisinä (HelHO 1995:7).

Päätöksessään 1997:26 korkein oikeus on lausunut muun muassa: "jos vaatimusta ei ole myönnetty, tuomioistuimen on viran puolesta otettava kantaa vaatimuksen lainmukaisuuteen ja harkittava, onko vaatimuksen perusteena ollut toimenpide ollut tarpeellinen ja siitä vaadittu palkkio kohtuullinen." Tämä tulkinta lähestyy aikaisemman lain mukaista oikeuskäytäntöä. Korkein oikeus on samassa päätöksessä lisäksi katsonut, että avustajan ja asiamiehen palkkio on määrättävä huomioon ottaen asian vaikeus ja laajuus sekä suoritetun työn määrä ja laatu.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa oikeudenkäyntikulujen osalta on usein noudatettu oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 2 §:n säännöstä, jonka mukaan ilman erityistä syytä asianosaisten on pidettävä heille aiheutuneet oikeudenkäyntikulut vahinkonaan. Korkein oikeus on kuitenkin katsonut (KKO 1997:64), että oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 2 §:n säännöstä ei voida soveltaa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeviin asioihin, koska lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta voidaan määrätä, paitsi tuomioistuimen ratkaisulla, vanhempien tekemällä sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia ei siten koskenut oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 2 §:n mukaista oikeussuhdetta.

Tulkinnanvarainen on myös Finlex-tietojärjestelmään otettu ratkaisu, jossa kantajat olivat peruuttaneet pääasiaa koskevan vaatimuksen kirjallisessa valmistelussa ja jossa asianosaiset puolin ja toisin olivat riitauttaneet vastapuolen oikeudenkäyntikuluvaihtumuksen (HelHO 1997:4). Käräjäoikeus oli ratkaissut oikeudenkäyntikuluvaihtumukset määräten, että asianosaiset saavat pitää kulusa vahinkonaan. Hovioikeus katsoi, että kysymys velvollisuudesta korvata vastapuolen oikeudenkäyntikulut oli muodostunut asiassa riitaiseksi. Riitainen asia oli oikeudenkäymiskaaren 5 luvun säännösten mukaan käsiteltävä suullisessa valmistelussa ja sen jälkeen toimitettavassa pääkäsitelyssä eikä oikeudenkäyntikuluja koskevaa vaatimusta ollut asetettu laissa eri asemaan. Tä-

män vuoksi hovioikeus palautti oikeudenkäyntikuluja koskevan asian käräjäoikeuteen. Näin ollen oikeudenkäyntikuluja koskevasta asiasta syntyi uusi pääasiariita.

2.2. Muissa laeissa olevat oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat erityissäännökset

Huoneenvuokra-asioissa ja isyysasioissa on erityissäännöksiä kulujen korvaamisesta. Oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain (650/1973) 36 §:n mukaan asianosaiset vastaavat itse oikeudenkäyntikulustaan huoneenvuokra-asioissa asunto-oikeudessa. Asianosainen voidaan kuitenkin velvoittaa suorittamaan vastapuolen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut osaksi tai kokonaan, milloin siihen on painavia syitä. Isyyslain (700/1975) 32 §:n mukaan isyyden vahvistamista koskevissa asioissa asianosaiset vastaavat itse oikeudenkäynnin heille aiheuttamista kustannuksista. Asianosainen voidaan kuitenkin velvoittaa korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut, jos tähän on erittäin painavia syitä ja kulujen korvaamista voidaan pitää asianosaisten taloudellisiin oloihin nähden kohtuullisena.

Hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain (307/1986) 20 §:n nojalla riita-asioiden kulusäännöksiä sovelletaan soveltuvin osin myös hakemusasioissa.

Oikeudenkäyntikulusta rikosasioissa säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 9 luvussa, jonka 8 §:n 1 momentin mukaan asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa sovelletaan oikeudenkäyntikulujen osalta, mitä riita-asioista säädetään. Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan korvaukseen sellaisista kuluista on 8 §:n 2 momentin mukaan soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 12 §:ssä säädetään väliintulijasta. Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan edustajan, asiamiehen tai avustajan velvoittamisesta korvaamaan kulut yhteisvastuullisesti asianomistajan kanssa sovelletaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:ssä säädetään. Lain 9 luvun 9 §:ssä on lisäksi viittaussäännös, jonka mukaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 2 momentissa, 12 ja 13 §:ssä, 14 §:n 2 momentissa sekä 15 ja 16 §:ssä säädetty on soveltuvin osin voimassa myös rikosasioissa.

Pykälässä luetuissa lainkohdissa säädetään muun muassa oikeudenkäyntikuluja koskevan päätöksen antamisesta ja siitä, mitä tuomioistuimen on otettava huomioon korvausvelvollisuutta ratkaistessaan. Lain 9 luvun 11 §:n mukaan jos virallisen syyttäjän ajaman rikosasian yhteydessä käsitellään asianomistajan kannetta asianosaista vastaan, jolle ei ole vaadittu rangaistusta tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta, tai muu kuin asianomistaja esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia syytettyä vastaan, on näiltä osin aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen osalta noudatettava riita-asioista voimassa olevia säännöksiä.

Yleisissä hallintotuomioistuimissa sovelletavan hallintolainkäyttölain (586/1996) 74 §:n mukaan asianosainen on velvollinen korvaamaan toisen asianosaisen oikeudenkäyntikulut kokonaan tai osaksi, jos erityisesti asiassa annettu ratkaisu huomioon ottaen on kohtuutonta, että tämä joutuu pitämään oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan. Mitä säädetään asianosaisesta, voidaan soveltaa myös päätöksen tehneeseen hallintoveranomaiseen. Harkittaessa julkisen asianosaisen korvausvelvollisuutta on otettava erityisesti huomioon, onko oikeudenkäynti aiheutunut viranomaisen virheestä. Yksityistä asianosaista ei saa velvoittaa korvaamaan julkisen asianosaisen oikeudenkäyntikuluja, ellei yksityinen asianosainen ole esittänyt ilmeisen perusteetonta vaatimusta.

2.3. Muita asiaan vaikuttavia seikkoja

Oikeudenkäyntikulujen sääntelyyn vaikuttavat välillisesti myös Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 16 päivänä joulukuuta 1966 hyväksymä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 14 artiklan 1 kappaleeseen sisältyvä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin (fair trial) periaate. Vastava vaikutus oikeudenkäyntikuluihin on myös Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 19/1990), jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus, 6 artiklan 1 kappaleella. Sen mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Jokaisella on siis oltava oikeus

saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva asia käsiteltäväksi tuomioistuimessa. Oikeudenkäyntikulusäännökset eivät saa muodostaa estettä näiden oikeuksien toteutumiselle.

Euroopan unionin komission tiedonannossa (98/C 33/03) neuvostolle ja Euroopan parlamentille "Kohti päätösten saamisen ja täytäntönnönpanon tehostumista Euroopan unionissa" on kiinnitetty huomiota kulujen vaikutukseen oikeudenhoidon tehokkuudessa. Tiedonannon mukaan päätösten liikkuvuuden helpottaminen jäsenvaltiosta toiseen täytäntönnönpanoa varten ei riitä takaamaan, että kansalaiset voivat täysimääräisesti käyttää niille Euroopan unionin alueella kuuluvia oikeuksia. Tämän vuoksi on pyrittävä mahdollistamaan kokonaisvaltaisesti asioiden saattaminen tuomioistuimen käsiteltäväksi nopeasti, tehokkaasti ja myös vähin kustannuksin.

Myös hallitusmuodon 16 §:n 1 momenttiin on otettu nimenomainen säännös yksilön oikeudesta omasta aloitteestaan saada häntä koskeva asia lain mukaan toimivaltaisen viranomaisen ratkaistavaksi ja hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Säännös vastaa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kappaleen ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen periaatetta oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

2.4. Riita-asiat

Tuomioistuiimiin saapuneiden riita-asioiden määrä on vuosina 1988—1996 vaihdellut varsin paljon. Oikeusministeriön tilastotietojen mukaan koko maan saapuneiden asioiden määrät ilman asunto-oikeusasioita vaihtelivat tällä aikavälillä seuraavasti:

Vuosi	Saapuneet riita-asiat (OK 5:2)	Saapuneet maksamismääräykset ja lainhaut 1988-1993 sekä summaariset asiat 1994-1996 (OK 5:3)
1988	24 249	141 040
1989	25 675	153 148
1990	33 118	205 632
1991	49 475	295 065
1992	60 553	298 071

1993	56 012	268 450
1994	15 567	208 233
1995	12 405	159 628
1996	11 576	140 510

Riita-asioiksi luettiin ennen alioikeusuudistuksen voimaantuloa 1 päivänä joulukuuta 1993 haastehakemuksella vireille tulleet siviiliasiat. Maksamismääräysmenettelyssä (maksamismääräyslaki, 319/1954) puolestaan käsiteltiin tiettyä rahamäärää koskevat saamiset ja hakemuksen perusteeksi riitti tavallisesti lasku. Lainhakumenettelyssä (ulosotolaki, 37/1895, jonka 2 luvun otsake oli muutettu kuuluvaksi "Lainhausta" lailla 389/1973) voitiin hakea ulosotonhaltijan luona raha- tai tavarasaamista, joka perustui velkakirjaan tai muuhun kirjalliseen saamistodistukseen. Usealle velalliselle ei voitu pyytää yhteistä maksamismääräystä, joka taas oli mahdollista lainhaussa. Lainhakujen osuus summaarisia asioita osoittavan taulukon asiamäärästä oli noin 10 %.

Vuosiin 1991—1993 ajoittunut riita-asioiden määrän kasvu lienee osaltaan edellisen vuosikymmenen vaihteen taloudellisen laman seurausta. Kehitys on tältä osin samansuuntainen sekä riita-asioiden että maksamismääräysmenettelyyn ja lainhakumenettelyyn saapuneiden asioiden määrän osalta. Maksamismääräyshakemuksista noin 1/3 raukesi. Syyinä tähän olivat vapaaehtoiset maksut ja se, että hakemus raukesi, jos hakija ei saanut annettua sitä tiedoksi velalliselle.

Vuonna 1990 alkaneen riita-asioiden määrän kasvun syyinä saattoi olla osaltaan se, että eri syistä riidattomien saatavien perinnässä ilmeisesti turvaututtiin entistä enemmän riita-asian haastehakemuksen käyttöön. Maksamismääräysmenettely raukesi, jos hakemusta ei saatu annettua tiedoksi vastaajalle. Riita-asioissa ja lainhakuasioissa sen sijaan oli mahdollisuus niin sanottuun pakoluetiedoksiantoon, jolloin tiedoksianto voitiin toimittaa muun muassa samassa taloudessa asuvalle tai liikkeenharjoittajan palveluksessa olevalle. Jollei heitäkään tavoitettu, tiedoksiannon saattoi toimittaa jättämällä asiakirjat poliisiviranomaiselle ja antamalla tästä tieto velallisen osoitteeseen. Osaltaan kehitykseen saattoivat vaikuttaa myös haastehakemuksella vireille pannussa asiassa tuomitut suuremmat kulut ja se, että haastehakemus voitiin kohdistaa useaan velalliseen samalla kertaa.

Maksamismääräyshakemus tehtiin yleensä

vakiolomakkeelle ja siihen liitettiin usein vain velan osoittava lasku. Maksamismääräysmenettelyssä ja lainhakumenettelyssä harkittiin kohtuulliset oikeudenkäyntikulut viran puolesta. Maksamismääräysmenettelyssä oikeudenkäyntikulujen keskiarvo vuonna 1989 oli vuoden 1994 arvoon suhteutettuna Helsingissä 887 markkaa. Lainhakuasiassa hakijalle määrättiin korvaus tarpeellisista kuluista. Niiden määrä harkittiin viran puolesta. Koko 1990-luvun vakiintunut tuomittujen kulujen määrä oli Helsingin maistraatissa 1 000 markkaa, johon lisättiin leimaverro. Nykyisten summaaristen asioiden oikeudenkäyntikulujen keskiarvo on noussut maksamismääräysmenettelyn kulutasoon nähden kaksinkertaiseksi.

Oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä kumottiin sekä maksamismääräyslaki että ulosotolain lainhakumenettelyä koskeva luku.

Eduskunnan lakivaliokunta totesi hallituksen esityksen johdosta antamassaan mietinnössä, että hallituksen esityksessä ei ollut lainkaan käsitelty oikeudenkäyntikuluja koskevien säännösten soveltuvuutta tai soveltamista uuteen summaariseen menettelyyn. Edelleen mainittiin, että valiokunnan saaman selvityksen mukaan tämä johtui siitä, että summaarinen menettely oli normaalia riita-asian menettelyä, johon sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännöksiä (LaVM 22/1993).

Lakivaliokunta kiinnitti huomiota myös siihen, että käytännössä summaariset asiat hoidetaan elektronisen tietojensiirtojärjestelmän avulla. Järjestelmää voitiin käyttää täysipainoisesti hyväksi, jos kantajan esittämät vaatimukset ja asiassa annettu ratkaisu vastaavat täysin toisiaan.

Olisi voitu odottaa, että vaaditut oikeudenkäyntikulut näissä asioissa olisivat alentuneet. Summaarisissa asioissa kysymys ei ole oikeudellisesta riidasta, vaan useimmiten selvän ja riidattoman saatavan täytäntöönpanokelpoisuuden vahvistamisesta. Velkojатаholla näitä asioita hoitavat käytännössä lähinnä perimistoimistojen perintäsihteerit. Käräjäoikeuksissa nämä asiat on delegoitu pääasiassa kansliahenkilökunnan ratkaistaviksi.

Oikeusministeriön suorittamien selvitysten mukaan oikeudenkäyntikulut summaarisissa asioissa ovat kuitenkin kasvaneet. Näiden velkomusasioiden täytäntöönpanokelpoisuuden vahvistamisen tarve johtuu useimmiten

siitä, että velallinen ei kykene suorittamaan erääntynyttä velottua määrää eikä myöskään saamaan aikaan sopimusta uudesta maksuaitakaulusta. Joissakin tapauksissa kysymys voi olla myös maksuhaluttomuudesta. Maksukyvyttömyystilanteessa pelkämästä saatavan vahvistamisen tarpeesta johtuvat korkeat oikeudenkäyntikulut ovat kohtuuttomat.

Edellä oleva taulukko osoittaa, että saapuneiden riita-asioiden määrä on laskenut jyrkästi alioikeusuudistuksen voimaan tulon jälkeen eli heti vuonna 1994. Määrä on laskenut alle puoleen vuoteen 1988 verrattuna. Viime aikaisen voimakkaan alenemisen syytä ja sen kohdentumista eri asiaryhmiin ei ole luotettavasti selvitetty. Voidaan kuitenkin olettaa, että vähentyminen on painottunut taloudelliselta merkitykseltään pienempiin riitoihin. Alle 10 000 markan etuutta koskevat haastehakemukset ovat selvästi vähentyneet.

Myös saapuneiden summaaristen asioiden määrä on vähentynyt vuodesta 1993. Vähentyminen näyttää kuitenkin tasaantuvan lähelle vuoden 1988 tasoa.

3. Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus eräissä muissa maissa

3.1. Ruotsi

Ruotsissa olivat vuoteen 1948 saakka voimassa pääosiltaan samat vuoden 1734 lain oikeudenkäymiskaareen perustuneet kulusäännökset, jotka Suomessa säilyivät riita-asioiden alioikeusmenettelyn uudistamiseen joulukuuhun 1993 saakka. Ruotsin uuteen oikeudenkäymiskaareen (rättegångsbalken) sisältyvät uudet aikaisempaa yksityiskohtaisemmat kulusäännökset, jotka puolestaan olivat mallina Suomen kulusäännöksiä uudistettaessa vuonna 1993. Riita-asioita koskevat kulusäännökset ovat Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 18 luvussa.

Riita-asioissa hävinneen asianosaisen tulee pääsääntöisesti korvata vastapuolelleen tämän oikeudenkäyntikulut (18 luvun 1 §). Oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee täysin vastata oikeudenkäynnistä aiheutuneita tarpeellisia kuluja. Korvattavia kuluja ovat oikeudenkäynnin valmistelusta ja kanteen ajamisesta aiheutuneet kulut, asiamiehen ja avustajan palkkio sekä asianosaisen omasta työstä ja ajanhukasta aiheutuneet kulut. Oi-

keudenkäynnin valmisteluun luetaan myös asianosaisten käymät sovintoneuvottelut.

Ruotsissa käsiteltiin arvoltaan vähäiset dispositiiviset riita-asiat vuodesta 1974 vuoden 1987 loppuun voimassa olleen erityislain (Lag om rättegången i mindre tvistemål) mukaan. Lain tarkoituksena oli parantaa oikeussuojaa arvoltaan pienissä riita-asioissa alentamalla oikeudenkäyntikuluja ja yksinkertaistamalla oikeudenkäyntimenettelyä. Laki kumottiin vuoden 1988 alusta lukien, jolloin säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta arvoltaan vähäisissä riita-asioissa siirrettiin oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 8 a §:ään. Vuoden 1992 alusta lukien kantajan oikeutta saada oikeudenkäyntikulut korvatuksi niissä riita-asioissa, jotka olisi voitu käsitellä summaarisessa menettelyssä, on rajoitettu siihen määrään, jonka hän olisi saanut summaarisessa menettelyssä (18 luvun 3 a §). Tämä tulee kysymykseen silloin, kun kantaja on nostanut kanteen tuomioistuimessa, vaikka hän olisi voinut yhtä hyvin hakea tavallista virka-apua tai maksamismääräystä kruununvoudilta, joka on Ruotsissa säännöllinen perintätapa. Palkkion enimmäismäärä on asetuksella (1996:939) säädetty 315 kruunuksi maksamismääräys- ja 345 kruunuksi virka-apuasioissa. Yhden tuomarin kokoonpanossa varsinaisasioinakin käsiteltävissä velkomusasioissa korvattavan palkkion määrä on rajoitettu oikeusapupalveluna annettavan yhden neuvontatilaisuuden arvoon kutakin oikeusastetta kohti (18 luvun 8 a §).

Oikeudenkäyntikulut voidaan jättää asianosaisten itsensä vahingoksi silloin, kun riita koskee oikeussuhdetta, josta lain mukaan ei voida määrätä muutoin kuin tuomiolla (18 luvun 2 §). Tällaisia asioita ovat muun muassa avioeroasiat. Kulut voidaan kuitata myös silloin, kun hävinnyt asianosainen ei ennen oikeudenkäyntiä ole tiennyt eikä hänen ole pitänyt tietää jostakin jutun lopputulokseen vaikuttavasta seikasta (18 luvun 3 §). Ratkaisevaa on vain tietoisuus tosiseikasta eikä jutun oikeudellisella epäselvyydellä ole merkitystä. Jos voitannut asianosainen on aloittanut aiheutta oikeudenkäynnin, kulut voidaan kuitata taikka hänet voidaan velvoittaa korvaamaan myös hävinneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut.

3.2. Norja

Riita-asioissa oikeudenkäyntikulujen kor-

vaamista koskevat säännökset sijaitsevat Norjassa riita-asia- oikeudenkäyntilain 13 luvussa. Lisäksi eräissä erityislaeissa on säännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Riita-asioissa pääsääntö on, että hävinnyt asianosainen korvaa voittaneen oikeudenkäyntikulut (172 §). Asianosaiset voidaan määrätä vastaamaan omista kuluistaan, jos asia on ollut niin epäselvä, että hävinneellä asianosaisella on ollut perusteltu aihe oikeudenkäyntiin. Epäselvyys voi olla tosiasiallista tai oikeudellista. Mikäli kysymys on oikeudellisesta epäselvyydestä, edellytyksenä on, että tuomioistuimen ratkaisu perustuu kyseiseen seikkaan. Kulut voidaan määrätä kuitattaviksi myös, jos asian ratkaisu on riippunut seikasta, josta hävinnyt asianosainen on saanut tiedon vasta pääkäsittelyssä taikka jos oikeudenkäynti on johtunut voittaneen asianosaisen menettelystä.

3.3. Tanska

Oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta riita-asioissa säädetään oikeudenkäyntilain 30 luvussa (retspejleloven).

Riita-asioissa pääsääntönä on, että hävinnyt asianosainen on velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jolleivät asianosaiset ole sopineet toisin tai tuomioistuimien erityisten olosuhteiden vuoksi katso kohtuulliseksi poiketa tästä säännöstä (312 §). Lain perusteluissa mainitaan esimerkiksi kulujen kuittaamiseen oikeuttavista erityisistä olosuhteista tilanteet, joissa riita on johtunut epäselvästä sopimuksesta, mistä molemmat asianosaiset ovat vastuussa, tai joissa voittaja on aiheettomasti ryhtynyt oikeudenkäyntiin. Käytännössä kuluja kuitataan epäselvissä ja erityisen vaikeissa asioissa, joissa molemmilla asianosaisilla on katsottu olleen perusteltu aihe oikeudenkäyntiin. Myös oikeudellinen epäselvyys on hyväksytty kuittauserusteeksi.

Tuomioistuimella on laaja harkintavalta korvattaviin kuluihin ja niiden määriin nähden. Avustajan palkkiona on korvattava sopiva määrä. Tuomioistuimien vahvistaa palkkion yleensä asianajajaliiton taksojen mukaisesti, mutta ottaa huomioon myös suoritettua työtä. Muut tuomioistuimen tarpeelliseksi katsomat kulut pyritään tuomitsemaan todellisten määrien mukaisesti. Kuluja ei saa lukea tarpeettomiksi yksistään sen vuoksi, ettei kuluja aiheuttanut toimenpide ole johtanut tarkoit-

tuun tulokseen.

3.4. Saksa

Riita-asioissa oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat säännökset on sijoitettu siviiliprosessilakiin (Zivilprozessordnung). Oikeudenkäyntikuluista on määrättyä myös muissa laeissa.

Saksassa pääsääntönä on, että jutun hävinnyt asianosainen on velvollinen korvaamaan voittajapuolen ne oikeudenkäyntikulut, jotka ovat olleet tarpeellisia jutun ajamiseksi tai puolustautumiseksi (91 §).

Jos osapuolet ovat ilmoittaneet joko suullisessa käsittelyssä tai jättämässään kirjelmässä tai tuomioistuimen kanslian pöytäkirjaan tehdyin merkinnöin, että pääasiaa koskeva oikeusriita on selvitetty tai sovittu, ratkaisee tuomioistuin jutun siihen astiset kohtuulliset oikeudenkäyntikulut ottamalla huomioon jutun asia- ja riitatilan (91 a §). Päätös voidaan antaa pitämättä suullista käsittelyä.

Saksassa oikeudenkäyntikulut on taksoitettu. Hävinnyt osapuoli on velvollinen korvaamaan vastapuolelle sekä suorittamaan omalle asiamiehelleen ainoastaan niin paljon kuin oikeudenkäyntikuluista annetuissa säännöksissä määrätään. Siviiliprosessin tuomioistuin- ja asianajokulujen määrät on säädetty laeissa (Gerichtskostenengesetz ja Bundesgebührenordnung). Säädöksissä on ensin määriteltävä abstraktia yksikköä (Gebuhre) käyttäen, kuinka monen yksikön arvoinen kukin oikeustoimi on. Yksikön rahallisen arvon määrittelee toinen taulukko, jossa ratkaisevaa on jutun arvo (Streitwert). Arvo puolestaan määritellään riidan kohteena olevan asian taloudellisen arvon mukaan. Kaikissa juutuissa taloudellinen arvo ei ole selkeästi määriteltävissä. Tämän vuoksi säädöksissä on määriteltävä jutun arvon laskeminen muulla perusteella. Esimerkiksi avioerojutuissa lasentaperusteena käytetään puolisoitten yhteenlaskettua nettotuloa viimeiseltä kolmelta kuukaudelta ja huoneenvuokra-asioissa vuokran määrää yhdeltä vuodelta.

3.5. Itävalta

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat säännökset on kirjattu Itävallan siviiliprosessilain 40—55 §:iin.

Lain 40 §:n mukaan lähtökohtana on, että jokainen vastaa itse omista oikeudenkäyntikuluistaan. Oikeudenkäynnin kokonaan hä-

vinnyt on velvollinen korvaamaan vastapuolelle kaiken sen, mitä tämä on oikeudenkäyntiin joutunut kuluttamaan ja mikä on ollut tarkoituksenmukaista oikeuden saavuttamiseksi tai puolustautumiseksi (41 §). Voittaneelle maksettavaksi määrättävien tarpeellisten oikeudenkäyntikulujen määrä ratkaistaan oikeuden harkinnan mukaan.

3.6. Iso-Britannia

Oikeudenkäyntikuluilla tarkoitetaan Iso-Britanniassa sitä rahasummaa, jonka tuomioistuimien voi harkintansa mukaan määrätä asianosaisen suorittamaan vastapuolelle korvaukseksi tälle jutun hoitamisesta aiheutuneista kuluista. Tällaisia kuluja voivat olla esimerkiksi asianajajalle maksettavat palkkiot sekä asiantuntijoiden palkkiot. Tuomitut oikeudenkäyntikulut kattavat harvoin niitä kuluja, jotka voittanut asianosainen on velvollinen maksamaan oikeudenkäyntiasiamiehelle.

The County Court -tuomioistuimissa, joissa käsitellään vähäisiä siviiliasioita ensimmäisenä oikeusasteena, oikeudenkäyntikuluista päättävän tuomarin ratkaisu perustuu viiden luokan yksityiskohtaiseen jakoon oikeudenkäyntikuluista. Jako on tehty tuomion suuruuden mukaan siinä tapauksessa, että kantaja voittaa, tai vaatimuksen mukaan siinä tapauksessa, että hän häviää jutun. Myönetyissä jutuissa ja jutuissa, joissa vastaajalla ei ole puolustusasianajajaa, asianajajien palkkioiden korvaaminen ei ole sallittua, minkä vuoksi oikeuden on vahvistettava, missä pienissä jutuissa hyväksytään asianajajien käyttö ja missä ei.

The Magistrates' Court -nimisissä tuomioistuimissa, joissa käsitellään elatusapu- ja ottolapsiasioita, voidaan määrätä oikeudenmukaiset ja kohtuulliset oikeudenkäyntikulut The Magistrates' Court Act 1980:n mukaan.

Ylioikeudessa (The High Court), jossa käsitellään ensimmäisenä oikeusasteena suuret siviiliasiat, jutun voittanut on oikeutettu saamaan korvausta oikeudenkäyntikuluistaan. Vuonna 1986 annetun korkeimman oikeuden sääntöjen (Rules of Supreme Court) 62 kohdan mukaan oikeudenkäyntikuluihin oikeutetulla osapuolella on oikeus saada takaisin kohtuullinen määrä oikeudenkäyntikuluja suhteessa kaikkiin niihin kuluihin, jotka hänen on kohtuuden mukaan täytynyt käyttää jutun hoitamiseen. On myös mahdollista vaatia kaikkien kulujen korvaamista paitsi

jos ne ovat kohtuuttoman suuria tai ovat syntyneet kohtuuttomasta menettelystä. Esimerkiksi kuluja, jotka ovat syntyneet ylivoivaisuudesta, virheestä tai huolimattomuudesta, ei hyväksytä.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

4.1. Tavoitteet

Tuomittujen oikeudenkäyntikulujen määrä on kasvanut oikeudenkäymiskaaren 21 luvun vuoden 1993 muutoksen jälkeen huomattavasti. Tuon uudistuksen ohella asianajopalveluiden siirtyminen arvonlisäveron piiriin, oikeusturvavakuutusehtojen muuttuminen ja uusien riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevien säännösten soveltaminen ovat yhdessä johtaneet siihen, että oikeudenkäynnin hävinneelle osapuolelle voi muodostua liian raskas kuluvastuu, vaikka oikeudenkäynnin aloittamiseen olisi ollut hyväksyttävä peruste. Täyden korvauksen periaate voi johtaa entistä useammin hävinneen osapuolen kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Tämä on puolestaan johtamassa siihen, että vähänkään epäselvässä asiassa henkilö ei halua kannetta nostaa, koska oikeudenkäynnin aiheuttamat taloudelliset menetykset voisivat olla niin suuria, ettei riskiä kannata ottaa. Kuluriskin kasvaminen on siis nostanut prosessikynnystä.

Pääsäännön tulee edelleen olla, että oikeudenkäynnin hävinnyt osapuoli on velvollinen korvaamaan voittaneen oikeudenkäyntikulut. Hävinneen kuluvastuu helpottaa jutussa oikeassa olevan mahdollisuuksia kääntyä tuomioistuimen puoleen. Velkoja tietää, että hän voi tarvittaessa periä saatavansa velalliselta, joka on laiminlyönyt suorituksensa, tämän kustannuksella. Toisaalta perusteettomia kanteita ei kannata nostaa ja toisaalta velalliset pyrkivät vapaaehtoisesti täyttämään velvoitteensa. Kuluvastuu on omiaan estämään oikeudenkäyntiä pitkittäviä, vääriä ja perusteettomia väitteitä.

Kuitenkin toimivaan ja oikeudenmukaiseen oikeusjärjestelmään kuuluu myös se, että kansalaisille ei koidu kohtuutonta riskiä siitä, että hän kääntyy asiassa tuomioistuimen puoleen. Siksi täydestä ja ankarasta hävinneen kuluvastuusta ei voida pitää kiinni kaavamaisesti. Nykyiset kulusäännökset ovat osoittautuneet liian jäykiksi ja tulkinnanvaraisiksi. Niitä on ollut vaikea soveltaa siten,

että oikeudenkäyntikulut tuomittaisiin yksittäistapauksissa kohtuullisuusperiaatteen mukaisina.

Uudistuksen keskeisimpänä tavoitteena on alentaa perustellusta syyistä käynnistyneen oikeudenkäynnin osallisen kuluriskiä. Tuomioistuimen harkintavaltaa kohtuullistaa tai muuten alentaa vaadittujen oikeudenkäyntikulujen määrää tulee selvittää ja lisätä.

Vaikka hävinneen osapuolen tulee jatkosakin pääsääntöisesti korvata voittaneen osapuolen tarpeelliset oikeudenkäyntikulut, tulee voittajalle tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrä olla aina kohtuullinen. Myös voimassa olevassa laissa on omaksuttu täyden mutta kohtuullisen korvauksen periaate. Kysymys on kuitenkin ollut tulkinnanvarainen ja oikeuskäytännössä on esiintynyt epäyhtenäisyyttä. Uudistuksen tavoitteena on säätää selvästi laissa, että täyden korvauksen kuluvastuu tarkoittaa vain tarpeellisia ja kohtuullisia kustannuksia. Jos tuomioistuin havaitsee, että laadultaan tavanomaisessa yksittäisessä asiassa esitetään selvästi yleistä tasoa korkeampi kuluvaatimus, tulee tuomioistuimen ryhtyä oma-aloitteisesti selvittämään kysymystä.

Vaikka oikeudenkäyntikuluvaatimus on sellainen seikka, josta asianosaiset voivat sopia, ei täydellinen dispositiivisuus sovellu kaikkiin tilanteisiin. Asianosainen saattaa antamansa toimeksiannon perusteella edellyttää asiamieheltään toimenpiteitä, joista syntyy tarpeettomia tai liian korkeita kustannuksia. Vaikka hän on toimeksiantosopimuksen perusteella velvollinen itse maksamaan tällaiset kulut, ei ole kohtuullista, että ne siirtyvät vastapuolen maksettaviksi oikeudenkäyntikuluiksi. Tavoitteena on myös, että oikeudellisesti epäselvissä tapauksissa molemmat asianosaiset jakaisivat kuluriskiä. Oikeudellinen ratkaisutoiminta perustuu viimekädessä tuomioistuimen oikeudelliseen harkintavaltaan. Tulkinnanvaraisessa tilanteessa ei ole oikein, että se, jonka tappioksi hankala tulkintatilanne lopulta kääntyy, kantaa aina oikeudenkäynnistä täyden vastuun kulujenkin muodossa.

Yksittäistapauksessa tuomioistuin voisi alentaa hävinneen asianosaisen kulukorvausta, jos hävinneen täysi kuluvastuu johtaisi ilmeiseen kohtuuttomuuteen. Tämä olisi mahdollista, jos asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut huomioon ottaen oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema ja asian

merkitys olisi kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta. Yksittäistapauksellista kohtuusharkintaa tulee kohtuuttomuuksien välttämiseksi voida käyttää esimerkiksi tilanteessa, jossa julkisyhteisö voittaa jutun kansalaista vastaan, jolla on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin.

Summaaristyyppisissä, selvissä ja riidattomissa velkomusasioissa velallinen häviää juttunsa ilman, että hän ylipäätään vastaa kantajana esiintyvän velkojan haastehakemukseen. Tuomioistuimen puoleen kääntään näissä asioissa usein vain sen vuoksi, että velkoja saa tätä kautta täytäntöönpanoperusteen. Kulujen tulisi olla kohtuulliset, vaikka passiivisena esiintyvä velallinen ei vastustaisikaan tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää. Siksi on tarkoituksenmukaista, että tuomioistuin voi näissä tapauksissa arvioida tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrän viran puolesta.

4.2. Keskeiset ehdotukset

Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:ssä oleva peruseriaate, että voittanut asianosainen saa täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan, säilyisi ennallaan. Tätä koskevia säännöksiä selkiytettäisiin kuitenkin siten, että laissa nimenomaisesti ilmaistaisiin hävinneen osapuolen olevan velvollinen korvaamaan vastapuolen tarpeellisista toimenpiteistä aiheutuneet kohtuulliset kulut.

Oikeudenkäyntikuluvaatimuksen tulisi olla yksilöity ja siinä tulisi eritellä kulut ja asiamiehen palkkio. Jos asiamiehen toimenpiteitä ja niistä laskutettuja määriä ei olisi riittävästi yksilöity, tuomioistuimen tulisi vaatia riittävää yksilöintiä. Kulut ja palkkio tulisi erotella myös tuomiosta.

Esitys mahdollistaisi riita-asian määrältään sinänsä 21 luvun 1 §:n mukaan kohtuuden rajoissa pysyvän oikeudenkäyntikuluvaatimuksen alentamisen kahdessa tapauksessa. Tuomioistuin voisi alentaa täyttä kulukorvausvelvollisuutta ensinnäkin silloin, jos asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että oikeudenkäyntiin on ollut perusteltu aihe. Alentaminen edellyttäisi sitä koskevaa vaatimusta ja yksilöityjä perusteluja. Toiseksi kuluvaatimusta voitaisiin alentaa, jos kulujen tuomitseminen täysimääräisenä olisi ilmeisen kohtuutonta. Tämän alentamisen tuomioistuin voisi tehdä viran puolesta. Kumallekin alentamisille on laissa asetettu tiu-

kat edellytykset ja säännökset on tarkoitettu sovellettaviksi poikkeustilanteissa.

Esityksen mukaan tuomioistuin arvioisi viran puolesta selvässä ja riidattomassa asiassa tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrän. Näissä niin sanotuissa summaarisissa asioissa tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrän yhtenäistämiseksi koko maassa ehdotetaan, että oikeusministeriö antaisi määräyksiä tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrien perusteista. Määrät tulisi suhteuttaa tarpeellisen työn määrään, saatavan suuruuteen ja välttämättömiin kuluihin.

5. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Ehdotetut oikeudenkäymiskaaren 21 luvun muutokset eivät suoraan vähennä asianosaisille oikeudenkäynnistä aiheutuvia kokonaiskuluja, mutta ne tasaisivat kuluriskiä asianosaisten kesken. Hävinneen asianosaisten oikeudenkäyntikuluvastuu ei muodostuisi kaavamaisesti niin raskaaksi kuin se tällä hetkellä on. Voittanut osapuoli joutuisi entistä useammin itse kantamaan osan kuluvastuusta.

Kuluvastuun tasaamisella ei olisi suoranaisia vaikutuksia päämiehen ja asiamiehen välisessä suhteessa, sillä oikeudenkäymiskaaren 21 luku sääntelee ainoastaan vastapuolelle maksettavia oikeudenkäyntikuluja. Ehdotetuilla säännöksillä voi silti olla välillistä vaikutusta oikeudenkäyntikulujen kokonaismäärään siten, että asiamiesten palkkiolaskutus alenee.

Velkomusta tai häätöä koskevassa asiassa, joka ratkaistaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 13 tai 14 §:n nojalla valmistelua jatkamatta yksipuolisella tuomiolla, tuomioistuin arvioisi viran puolesta oikeudenkäyntikulujen määrän noudattaen oikeusministeriön antamaa määräystä. Näissä asioissa tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrä alenisi. Oikeusministeriön määräyksissä on huolehdittava siitä, että velkojатаho kuitenkin saa asiallisen korvauksen oikeudellisen perinnän kuluista.

Kun riski asian häviämisestä aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden osalta pienenesi ehdotetuilla oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännöksillä, asianosaiset saattavat uskaltaa kääntyä tuomioistuimen puoleen aikaisempaa useammin. Tämä voi merkitä sitä, että tuomioistuimissa nyt alhaisella tasolla olevan juttumäärät jon-

kin verran lisääntyvät.

Ehdotettu uudistus ei lisäisi valtion menoja eikä sillä ole organisatorisia vaikutuksia.

6. Asian valmistelu

Nykyistä oikeudenkäyntikulusääntelyä edeltää pitkä historiallinen kehitys. Sen pääpiirteet ja kuluvastuuseen liittyvät peruseriaatteen on esitetty oikeudenkäymiskaaren 21 luvun kokonaisuudistusta koskeneen hallituksen esityksen yleisperustelujen tavoitteissa (HE 191/1993 vp).

Eduskunnan lakivaliokunta edellytti mietinnössään (LaVM 22/1993), että nykyisen lainsäädännön toimivuutta on alusta alkaen seurattava tarkoin. Etenkin tuli seurata sitä, aiheutuuko uudistuksesta sellaisia käytännön epäkohtia, joita ei ehdotusta valmisteltaessa ole osattu ottaa huomioon. Lakivaliokunta edellytti, että tarvittaessa on ryhdyttävä toimenpiteisiin virheellisen käytännön ja lainsäädännön mahdollisten epäkohtien korjaamiseksi.

Oikeudenkäyntikulusäännösten toimivuutta on seurattu Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa. Seurannan tuloksena on havaittu, että sekä vaadittujen että maksettaviksi tuomittujen oikeudenkäyntikulukorvausten määrät ovat uuden lain voimassa ollessa kasvaneet. Kuluriskin kasvun on arveltu estävän oikeudenkäyntien vireilletuloa.

Oikeusministeriö asetti 10 päivänä syyskuuta 1997 toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin 1) valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus oikeudenkäymiskaaren 21 luvun oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten tarkistamiseksi sekä 2) selvittää, mitkä eri tekijät vaikuttavat oikeudenkäyntikulujen määrään, ja ehdottaa lainsäädännöllisiä tai muita keinoja, joilla voidaan alentaa oikeudenkäynnistä asianosaisille aiheutuvia kustannuksia.

Oikeudenkäyntikulutoimikunta jätti väli-mietintönsä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun eräiden säännösten muuttamiseksi oikeusministeriölle 20 päivänä helmikuuta 1998. Toimikunnan mietinnössä ehdotettiin 21 luvun täyden korvauksen peruseriaatteen selkeyttämistä siten, että laissa nimenomaisesti ilmaistaisi hävinneen osapuolen olevan velvollinen korvaamaan kaikki vastapuolen tarpeellisista toimenpiteistä aiheutuneet kohtuulliset oikeudenkäyntikulut. Toimikunta ehdotti myös lakiin otettavaksi oikeudenkäyntikulujen alentamismahdollisuuden kah-

dessa tapauksessa. Maksettavaksi tuomittujen kulujen alentaminen olisi mahdollista silloin, kun asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että oikeudenkäyntiin on ollut perusteltu aihe. Toiseksi kuluvaatimusta voitaisiin alentaa, jos kulujen tuomitseminen täysmääräisenä olisi ilmeisen kohtuutonta oikeudenkäyntiin johtaneisiin seikkoihin, asi-anosaisten asemaan ja asianmerkitykseen nähden. Niin sanotuissa summaarisissa asioissa tuomioistuimien voisi viran puolesta arvioida tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrän.

Toimikunnan ehdotuksesta järjestettiin 17 päivänä huhtikuuta 1998 kuulemistilaisuus,

jossa kuultiin yhteensä 16 asiantuntijaa sekä viranomaisen ja yhteisön edustajaa. Ehdotuksesta on myös toimitettu kirjallisia lausuntoja. Kuultavat ja annetut lausunnot ovat pääosin olleet hyvin myönteisiä ja asian kiireellisyyttä on korostettu. Eräät ovat kuitenkin pitäneet muutosehdotuksia riittämättöminä ja liian yleispiirteisinä.

Hallituksen esitys on laadittu oikeudenkäyntitoimikunnan välimietinnön pohjalta. Esitys on tehty oikeusministeriössä virkatyönä. Jatkovalmistelussa esitystä ja sen perusteluja on tarkistettu eräiltä osin kuulemistilaisuudessa ja lausunnoissa ehdotetuilla tavoilla.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Oikeudenkäymiskaari

1 §. Luvun 1 § sisältäisi oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden pääsäännön, jonka mukaan hävinnyt asianosainen on velvollinen korvaamaan vastapuolensa kaikki oikeudenkäyntikulut, jolle muualla laissa toisin säädetä. Ehdotetulla pykälällä ei muutettaisi voimassa olevaa pääsääntöä, jonka mukaan voittanut osapuoli on oikeutettu saamaan täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan. Ehdotettu säännös kuitenkin tämentää täyden korvauksen periaatetta. Oikeudenkäyntikulujen täyden korvausvelvollisuuden periaatetta korostettaisiin sillä, että se sisällytettäisiin heti luvun ensimmäiseen pykälään.

Oikeuskäytännössä täyden korvauksen periaatteen sisältö on osoittautunut ainakin jossain määrin tulkinnanvaraiseksi ja epäselväksi. Täysimääräinen kulujen korvaaminen ei tarkoita sitä, että hävinnyt asianosainen velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikuluina kustannukset, jotka ovat aiheutuneet oikeudenkäynnin kannalta tarpeettomista toimenpiteistä tai sinänsä tarpeellisista toimenpiteistä aiheutuneista, mutta kohtuuttoman suurista kustannuksista.

Kysymys oikeudenkäyntikuluista on pääsääntöisesti dispositiivinen. Tämä niin sanottu määräämisperiaate tarkoittaa sitä, että asianosaisten on toisaalta vaadittava kulukorvausta, ja toisaalta sitä, että tuomioistuimien on sidottu vastapuolen myöntämiseen. Oikeudenkäyntikuluvaatimuksen tulisi olla yksilöity ja siinä tulisi erottaa kulut ja asiamiehen palkkio sekä eritellä, mistä ne koostuvat. Asianosaisten yksilöity suhtautuminen vastapuolen oikeudenkäyntikululaskuun tulee selvittää tuomarin aktiivisella kyselyoikeuden käytöllä. Esimerkiksi esitetyn oikeudenkäyntikulujen määrän paljoksumista tai jättämistä oikeuden harkintaan ei voida pitää riittävänä. Vastapuoli tulee velvoittaa antamaan täsmällinen lausuma esitetyistä oikeudenkäyntikuluvaatimuksista.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden periaate määriteltäisiin velvollisuudella korvata kaikki vastapuolen tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut. Sanalla kaikki korostetaan täyden korvauksen periaatetta. Tarpeellisilla

toimenpiteillä tarkoitettaisiin sellaisia toimenpiteitä, jotka ovat olleet aiheellisia kanneen ajamiseen tai siihen vastaamiseen.

Oikeudenkäynnin alettua tuomioistuimen on tehokkaasti ohjattava sen etenemistä. Säännöstä sovellettaessa olisi tapauskohtaisesti harkittava, ovatko suoritettujen toimenpiteiden olleet oikeudenkäynnin kannalta aiheellisia. Säännöksen mukaisessa toimenpiteen tarpeellisuuden arvioinnissa on lähdettävä kysymyksestä, onko toimenpiteen suorittamisen ajankohtana ollut objektiivisesti arvioiden perusteltu syy pitää sitä aiheellisena. Eräänä lähtökohtana tulee olla kulloisenkin asian laatu ja tarpeellisten toimenpiteiden vaatima työn määrä. Vaikuttavia voivat olla myös asian vaikeus sekä riidanalaisen etuuden arvo ja muu merkitys. Esimerkiksi yli-pitkien kirjoitusten laatimista ja siihen käytettyä aikaa ei voitaisi hyväksyä vastapuolen korvattavaksi tulevaksi tarpeelliseksi toimenpiteeksi.

Ehdotetun 1 §:n mukaan tarpeellisen toimenpiteen suorittamisesta johtuvien kulujen ja palkkioiden tulisi olla kohtuullisia. Jos asiamiehen palkkio perustuu tuntiveloitukseen, palkkiaveloituksen tulisi sekä tunnilta veloitettavan markkamäärän että toimenpiteen vaatiman tuntimäärän osalta vastata kulloisenkin toimenpiteen vaatimaa työn laatua ja määrää. Esimerkiksi asiamiehen laskuttaman oikeudellisesti vaikean haastehakemuksen laatimiseen käytetyn ajan kohtuullinen tuntiveloitus on kokonaan eri suuruusluokkaa kuin saman asiamiehen vaikkapa käsittely- tai neuvotteluajankohdista sopimiseen käyttämän ajan veloitus.

Asiamiehen kulujen ja palkkion osalta tarpeellisten toimenpiteiden ja kohtuullisten oikeudenkäyntikulujen arvioinnin tulee suhteutua kulloisenkin yksittäisen asian erityispiirteisiin, mutta yleensä myös asian vaikeuteen, asiamiehen suorittaman työn määrään ja laatuun sekä samanlaisissa asioissa yleensä käytettyyn laskutukseen.

Asianosainen on itse velvollinen maksamaan kuulustuttamalleen todistajalle tai asiantuntijalle korvauksen. Tuomioistuimien vahvistaa pyynnöstä todistajalle maksettavan korvauksen tuomiossa. Todistajan tai asiantuntijan nimennyt voi omista syistä hyväksyä selvästi ylisuuren ja perustelemattoman korvausvaatimuksen. Hävinneelle asianosaiselle tämä ei ole sellaisenaan korvattava

kohtuullinen oikeudenkäyntikulu, vaikka todistajan kuuleminen sinänsä olisi ollut tarpeellista.

Yleensä on helppoa todeta, kuka on 1 §:ssä tarkoitettulla tavalla jutun häviäjä ja kuka on hänen vastapuolensa. Esimerkiksi kun kanne hyväksytään - eli tuomioistuin katsoo kantajan vastaajaan kohdistamien vaatimusten olevan oikeutettuja - vastaaja häviää jutun ja hänen on pääsäännön mukaan korvattava oikeudenkäyntikulut kantajalle. Eräissä asioissa saattaa oikeudenkäyntiin kuitenkin osallistua sellaisiakin osapuolia, joita ei voida pitää asianosaisten vastapuolina ja siksi he eivät ole velvollisia korvaamaan jutun voittaneen oikeudenkäyntikulua. Tällaisia voivat olla sellaiset lain tai tuomioistuimen päätöksen perusteella oikeudenkäyntiin kuultaviksi kutsutut, joita ei voida pitää sen paremmin asianosaisten myötäpuolina kuin vastapuolinakaan. Samoin eräissä erityislaatuissa oikeudenkäynneissä oikeudenkäyntiin kutsutaan vastaajiksi sellaisiakin henkilöitä, joita ei voida katsoa oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden kannalta jutun voittajiksi tai häviäjiksi, oli jutun lopputulos mikä tahansa. Tällaisia asianosaisasetelmia esiintyy esimerkiksi ulosottovalitusasioissa ja ulosottolain nojalla ajetuissa täytäntöönpanoriitakanteissa. Näissä asioissa vastaajaksi haastettua ei voida pitää häviäjänä, ellei hän osallistu oikeudenkäyntiin siten, että oikeudenkäyntikulut kasvavat.

2 §. Pykälän sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että asianosaiset vastaisivat itse oikeudenkäyntikuluistaan asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, jollei ole erityistä syytä määrätä asianosaista korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolen kuluja.

Pykälään ehdotettava uusi sanonta "vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan" tarkoittaisi vain lakitekstin kielellistä nykyaikaistamista. Se korvaisi ilmaisun "asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan", joka on kielellisesti vanhahtava.

Ehdotetulla 2 §:n muutoksella pyritään poistamaan tulkintaongelmia, jotka ovat aiheutuneet voimassa olevan 2 §:n ilmaisusta: "Jos asia koskee oikeussuhdetta, josta lain mukaan ei voida määrätä muutoin kuin tuomioistuimen ratkaisulla, asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, jollei---".

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että lain nykyisellä ilmaisulla tarkoitetaan lähinnä indispositiivisia asioita, mutta todettu, että

voimassa olevan lain sanamuoto on tarkoituksellinen viittaus niin sanottuihin muotoamiskanteisiin. Korkein oikeus on katsonut, että oikeudenkäymiskaaren nykyinen 2 § ei sovellu lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta eikä lapsen elatusta koskeviin asioihin (KKO 1997:64). Lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja lapsen elatuksesta voidaan sopia ja sopimus voidaan panna täytäntöön niin kuin lainvoimainen tuomio (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, 361/1983, 7 ja 8 §, laki lapsen elatuksesta, 704/1975, 7 ja 8 §).

Säännöksen ehdotetulla uudella ilmaisulla - asia, jossa sovinto ei ole sallittu - on oikeudellisessa keskustelussa vakiintuneesti tarkoitettu niin sanottuja indispositiivisia asioita eli asioita, joissa laillisen oikeusseuraamuksen aikaansaaminen vaatii viranomaisen myötävaikutusta. Jos oikeusseuramusta, kuten juridista isyyttä taikka lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta tai elatusapua, ei voida saada pätevästi aikaan pelkästään asianosaisten välisellä sopimuksella, asia on indispositiivinen. Lain uudella sanamuodolla selvennettäisiin sitä, että kaikissa asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu, asianosaiset pääsäännön mukaan vastaisivat kuluistaan itse.

Säännöksessä ehdotetaan, että asianosaiset vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan, ellei ole erityistä syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulua. Lain sanamuotoa ei poikkeustilanteen osalta ehdoteta muutettavaksi. Hallituksen esityksessä (HE 191/1993) on todettu, että esimerkiksi silloin, kun asianosaiset ovat eri mieltä jutun lopputuloksesta eli kysymys on riitainen, voi indispositiivisissa asioissa olla erityisestä syystä perusteltua, että asianosainen velvoitetaan osaksi tai kokonaan korvaamaan toisen oikeudenkäyntikulut.

Jos asianosaiset ovat yhtä mieltä jutun lopputuloksesta, voi usein olla sattumanvaraista, kumpi asianosaisista on saattanut asian viireille. Jos kantajan vaatimusta ei tällaisissa tapauksissa vastusteta eikä pääasia siten tule riitaiseksi, on kohtuullista, että asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan eikä vastaajaa velvoiteta korvaamaan kantajan kuluja yksinomaan sillä perusteella, että asiassa annetaan kantajan pyynnön mukainen ratkaisu.

Jos asianosaiset ovat eri mieltä jutun lopputuloksesta eli kysymys on riitainen, voi olla perusteltua, että asianosainen velvoite-

taan osaksi tai kokonaan korvaamaan vastaapuolen oikeudenkäyntikulut. Kantajan oikeudenkäyntikulut ovat yleensä suuremmat kuin vastaajan oikeudenkäyntikulut ja kulujen ero voi tapauskohtaisesti olla suuri. Puheena olevissa asioissa saattaa esiintyä myös oikeudenkäynnin väärinkäyttöä. Tuomioistuimen vahvistama lapsen tapaamisoikeus voidaan esimerkiksi viivytystarkoituksessa saattaa uudelleen vireille tuomioistuimessa vaikkapa täytäntöönpanoa koskevana riita-asiana.

8 §. Pykälän 1 momenttiin tulisi korvattavien oikeudenkäyntikulujen määritelmä. Täysimääräisen kulujen korvauksen periaate siirrettäisiin oikeudenkäyntikuluja koskevaan perussääntöön eli luvun 1 §:ään.

Ehdotettu lakisystemaattinen muutos on tarpeen erityisesti sen vuoksi, että voimassa oleva 8 §:n säännös on aiheuttanut monia tulkintavaikeuksia. Tulkinnanvaraista on ollut jopa se, missä määrin tuomioistuimella on oikeus tai velvollisuus tutkia, ovatko vastapuolen vaatimat asiamiehen palkkiosta aiheutuneet oikeudenkäyntikulut olleet kohtuullisia.

Oikeudenkäyntikuluina korvattaisiin oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneet kustannukset. Korvattavat oikeudenkäyntikulut määriteltäisiin siten samoin käsittein kuin aieminkin.

Pykälän ilmaisu valmistelu tarkoittaa kaikkia oikeudenkäyntiä edeltäviä toimenpiteitä. Se on siten käsitteellisesti laajempi kuin oikeudenkäymiskaaren 5 luvussa säännelty riita-asian valmistelu, joka tarkoittaa tuomioistuimessa jutun vireille tulon jälkeen suoritettavaa riita-asian pääkäsitelyä edeltävää kirjallista ja suullista valmistelua.

Hallituksen esityksen (HE 191/1993) mukaan: "Oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta aiheutuvia kustannuksia ovat esimerkiksi tarpeellisten asiakirjojen hankkimisesta, todistajien ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa tarkoitettujen asiantuntijoiden palkkioista sekä oikeudenkäyntimaksuista aiheutuneet kustannukset. Lisäksi kustannuksia voi aiheutua erilaisten todisteiden hankkimisesta, tarkastuksista, katselmuksista ja vahingon selvittämisestä".

Nykyiseen lakiin otettiin nimenomainen säännös, jonka mukaan oikeudenkäynnin valmisteluun luetaan myös sellaisen riitakysymyksen sopimiseksi pidetty neuvottelu,

jolla on välitön merkitys asianosaisen vaatimukselle. Tällä pyrittiin edistämään sovintoneuvottelujen käymistä.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luku uudistettiin alioikeuksien riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistuksen yhteydessä. Yksi uudistuksen uutuuksista oli lakiin kirjattu tavoite ensisijaisesti ratkaista riita-asia sovinnolla. Koska sovintoon pyrkiminen oli ennestään tuntematon osa oikeudenkäyntimenettelyä, oli perusteltua ottaa oikeudenkäymiskaaren 21 lukuun määräys sovintoneuvottelun kuulumisesta oikeudenkäynnin valmisteluun. Sovintoneuvottelun asema oikeudenkäynnin valmistelutoimena muiden vastaavanlaisten valmistelutoimien joukossa on nykyään vakiintunut. Näin ollen ei ole enää tarkoituksenmukaista mainita sitä erikseen oikeudenkäynnin valmisteluun kuuluvana toimenpiteenä. Lisäksi nykyinen sovintoneuvottelua koskeva säännös on ilmaisultaan suppea ja tämän vuoksi tulkinnanvarainen. Säännös ehdotetaan poistettavaksi.

Oikeudenkäynnin vireilletulon jälkeen tuomioistuimen velvollisuutena on selvittää, onko asiassa edellytyksiä sovinnolle (5 luvun 19 §). Tuomioistuimen on nimenomaisesti pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan asia ja harkintansa mukaan sovinnon edistämiseksi esitettävä asianosaisille ehdotuksia sovinnolliseksi ratkaisuksi (5 luvun 26 §). Oikeudenkäynnin aikana käydyt asianosaisten sovintoneuvottelut kuuluvat asian valmisteluun ja tällaisia sovintoneuvotteluja tulee pitää valmisteluun luettavina toimenpiteinä ilman nimenomaista säännöstäkin.

Riidat tulisi mahdollisuuksien mukaan sopia ilman oikeudenkäyntiä. Jos oikeudenkäynnin vireilletuloa edeltäviä sovintoneuvotteluja ei luettaisi oikeudenkäynnin valmisteluun, voisi seurauksena olla suorastaan sovintoneuvottelujen karttaminen. Nykyisen lain ilmaisu -sellaisen riitakysymyksen sopimiseksi pidetty neuvottelu, jolla on välitön merkitys asianosaisen vaatimukselle - voidaan tulkita esimerkiksi siten, että se tarkoittaisi vain sellaista vaatimuksen perusteena olevaa tosiseikkaa, joka on riidanalainen. Oikeudenkäynnin valmisteluun tulisi lukea myös asianosaisen toimeksiannosta suoritettu yleinen sovintoneuvottelu, joka vakavasti tähtää riidan sopimiseen tuomioistuimen ulkopuolella. Sovintoneuvottelujen sisällyttämistä kuluvastuuseen on tarkoitus varovasti laajentaa. Kun ensisijaisena tavoitteena on pidettävä sitä, että asianosaiset sopivat riitan-

sa ilman oikeudenkäyntiä, on tärkeätä, että oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat säännökset edistävät tuon tavoitteen toteutumista.

Korvattaviin oikeudenkäyntikuluihin luettaisiin lisäksi oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttama työ ja menetys. Asianosaiselle aiheutetun työn osalta sääntely vastaisi voimassa olevaa 8 §:ää. Sen sijaan nykyisen lain vanhahtava käsite ajanhukka korvattaisiin ilmaisulla menetys.

Asianosaiselle itselleen suoritettavan oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee olla poikkeuksellista. Se ei saa olla korvaus oikeudenkäyntiin osallistumisesta tai siihen valmistautumisesta aiheutuvasta tavanomaisesta vaivannäöstä.

Oikeudenkäynti vaatii asianosaiselta aina aikaa. Jos hän on siinä läsnä itse, voitaisiin aina puhua ajanhukasta. Jo pelkkä mielenkiinnosta johtuva osallistuminen oikeudenkäyntiin voi olla käsitteellisesti oikeudenkäynnistä johtuvaa ajanhukkaa, mutta ei ole hyväksyttävää, että oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus ulottuisi tähän.

Asianosaiselle itselleen työstä määrättävä korvaus tulee rajoittaa lähinnä tilanteisiin, joissa asianosainen itse on ammattitaitonsa tai erityisosaamisensa perusteella tehnyt sellaisia oikeudenkäynnin kannalta välttämättömiä paljon aikaa vaatineita toimenpiteitä, jotka jonkun muun suorittamina olisivat myös asiamiehen tai avustajan laskuttamia kulueriä.

Asianosaisen työstä voi aiheutua myös palkan menetystä. Oikeudenkäyntiin suoraan liittyvä menetys olisi oikeudenkäyntimenetelystä asianosaiselle henkilökohtaisesti aiheutuva kustannus tai muu rahallinen tappio. Tällainen olisi esimerkiksi työansion menetys sen vuoksi, että tuomioistuimella on velvoittanut asianosaisen osallistumaan oikeudenkäyntiin henkilökohtaisesti.

8 a §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asianosaiset vastaisivat itse oikeudenkäyntikuluihinsa osaksi tai kokonaan, jos oikeudenkäyntiin ryhtymiseen on ollut perusteltu syy sen vuoksi, että asia on oikeudellisesti epäselvä. Tällaisessa tilanteessa tuomioistuimella olisi mahdollisuus määrätä asianosaiset itse osaksi tai kokonaan vastaamaan kuluistaan. Asianosaisten oikeusturvan ja oikeusjärjestelmän käytävyyden kannalta on tärkeää, että oikeudellisesti mutkikkaassa tilanteessa on mahdollisuus kääntyä tuomioistuimen puoleen ilman,

että kuluvastuu aina kokonaan jää riidan lopulliselle häviäjälle. Myös oikeusjärjestelmän ja -varmuuden kannalta on suotavaa, että ankara kuluvastuu ei estä sitä, että korkein oikeus voi mahdollisimman laaja-alaisesti harkita vaikeita oikeuskysymyksiä ja antaa niistä ennakkoratkaisuja.

Pykälän ilmaisulla perusteltu syy oikeudenkäyntiin korostettaisiin sitä, että säännös on tarkoitettu poikkeukseksi. Säännöstä tulisi ensisijaisesti soveltaa siten, että hävinneen asianosaisen vastapuolelle maksettavia kuluja alennettaisiin. Säännöksen soveltamisessa tulisi ottaa huomioon myös tuomioistuimen tuomion pääasiaratkaisun perustelut. Myös tuomion lopputuloksen muutokset ja niiden perustelut ylemmissä oikeusasteissa voisivat samalla olla perusteita myös lopullisen häviäjän oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudelle. Pykälän soveltaminen tulee perustaa oikeudenkäynnin kohteena olevaan riitasasian kokonaisarviointiin. Kuluvastuun alentamiselle riittävän oikeudellisen epäselvyyden kynnyksen tulee olla suhteellisen korkea. Säännöstä ei saa soveltaa niin laajasti, että se johtaa pääsäännön eli hävinneen asianosaisen täysimääräisen kuluvastuun vesittymiseen. Alentamista ei tämän pykälän nojalla tule perustaa kohtuusharkintaan.

Perusteltu syy oikeudenkäyntiin voisi esiintyä tilanteessa, jossa oikeuskysymys on objektiivisesti arvioiden vaikea ja jossa ratkaisun lopputulos ei ole etukäteen ennustettavissa. Asianosaisella ei voida katsoa olleen perusteltua syytä oikeudenkäyntiin, jos hän ei ole pystynyt esittämään hyviä perusteita kanteen tai sen kiistämisen tueksi. Jos asia ei ole kiireellinen, perusteltua syytä oikeudenkäyntiin ei yleensä ole ennen kuin oikeudellisista riitakysymyksistä ja asianosaisten näkemyksistä on käyty keskusteluja heidän välillään.

Oikeudellisesta epäselvyydestä olisi kysymys esimerkiksi silloin, kun kirjoitetussa laissa on aukko, ennakkoratkaisua ei ole eikä ole selvää kuinka riitaan liittyvä oikeuskysymys tulisi ratkaista. Samoin on asianlaista jos laki on tulkinnanvarainen eikä lain esitöistäkään riittävän selvästi käy ilmi lainsäätäjän tarkoitusta. Asia voi olla oikeudellisesti epäselvä myös sen takia, että riidanalaisesta oikeuskysymyksestä on vastakkaisia tai erilaisia ratkaisuja taikka sen takia, että oikeuskirjallisuudesta ei löydy riittävän selvää yhdensuuntaista tulkinta-aineistoa.

Oikeudellinen epäselvyys viittaa vain jut-

tuun liittyvään oikeuskysymyksen ratkaisemisen vaikeuteen. Oikeudenkäynnissä myös näyttö- eli tosiasiakysymyksen ratkaisu voi olla vaikea. Jutun näytöllinen epäselvyys ei oikeuttaisi tuomioistuinta määräämään asianosaisia vastaamaan kuluistaan itse. Toisaalta näyttö- ja oikeuskysymyksen tarkka erottelu voi eräissä tapauksissa olla käytännössä hankalaa tai suorastaan mahdotonta. Tuomioistuimen on tällöin harkittava, onko pääsyy ratkaisun tekemisen vaikeuteen oikeudellinen vai muu epäselvyys. Luonnollisesti myös silloin kun jutussa sekä oikeus- että näyttökysymys on kovin epäselvä, pykälän soveltamedelleytykset ovat käsillä.

Asianosaisen olisi vaadittava tässä pykälässä säänneltyä oikeudenkäyntikulujen alentamista. Asianosaisen tulee myös esittää yksilöidyt perusteet, joilla alentamista vaaditaan. Pelkkää vaatimusta kulujen alentamisesta riidan oikeudellisen epäselvyyden perusteella ei tule hyväksyä, vaan vaatimuksen esittäjän tulee ilmoittaa perusteensa ja myös alentamisvaatimuksensa määrä ja sen suhde kokonaiskuluihinsa. Tuomioistuimen velvollisuutena olisi aktiivisella prosessinjohtolla selvittää myös oikeudenkäyntikuluvaatimuksen alentamista.

8 b §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntikulujen alentamisesta silloin, jos täyden kulukorvauksen periaatteen soveltaminen johtaisi ilmeiseen kohtuuttomuuteen. Säännöksen soveltaminen tulisi kysymykseen poikkeustapauksissa ja se edellyttäisi säännöksen sisältämien edellytysten täyttymistä kokonaisuutena arvioiden. Ilmeisen kohtuuttomuuden kokonaisarviointissa tulee punnita kaikkia laissa mainittuja edellytyksiä. Mikään niistä ei sinällään voi yksin synnyttää säännöksen tarkoittamaa kohtuuttomuutta.

Asianosaisen on luonnollisesti ensin itse esitettävä yksilöity vaatimus oikeudenkäyntikulujensa korvaamisesta. Tuomioistuin voisi vasta sen jälkeen arvioida vaatimuksen alentamista viran puolesta. Toisaalta vaikka hävinnyt asianosainen olisi myöntänyt vaatimuksen, se ei estäisi kohtuullistamista. Kysymys tulee joka tapauksessa ottaa erikseen käsiteltäväksi ja tuomioistuimen tulee prosessinjohtollisin keinoin saada asianosaisilta lausumat asiaan liittyvistä kysymyksistä.

Tässä pykälässä tarkoitettu kohtuullistamis- mahdollisuus eroaisi 8 a §:ssä tarkoitettusta alentamisesta periaatteellisesti siinä, että nyt olisi kyse enemmän asianosaisiin liittyvistä

seikoista kuin itse jutun oikeudellisesta sisälöstä. Tämän pykälän edellytyksiä tarkasteltaessa olisi kiinnitettävä huomiota myös itse riita-asian sisältöön.

Oikeudenkäyntiin johtaneilla seikoilla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että oikeudenkäynnin sittemmin voittaneellakin osapuolella on jo ennen oikeudenkäyntiä vastapuoleensa nähden asianmukainen myötävaikutusvelvollisuus asian selvittämisessä. Oikeudenkäynnissä lopulta voittajaksi selvinneen osapuolen tulisi jo oikeudenkäyntiä edeltävissä neuvotteluissa tai kirjeenvaihdossa riittävällä tavalla informoida vastapuolta asiaan liittyvistä seikoista ja näytöstä. Mikäli sittemmin voittanut osapuoli esimerkiksi kieltäytyy kokonaan vastaamasta vastapuolen vaatimus- tai tiedustelukirjeisiin, on vastapuolella saattanut olla aihetta nostaa oikeudenkäynti jo asian selvittämiseksi. Asiassa voitaisiin myös tarkastella sitä, onko jutussa riittävällä tavalla pyritty sovinnolliseen ratkaisuun.

Myös asian riitaisuutta tai tulkinvaraisuutta tulisi tarkastella pohdittaessa oikeudenkäyntiin johtaneita seikkoja. Oikeudenkäyntiin johtaneilla seikoilla tarkoitettaisiin myös sitä, onko hävinneellä osapuolella ollut riittävän perusteltu syy oikeudenkäyntiin. Perusteltuna syynä oikeudenkäyntiin voitaisiin pitää tässä yhteydessä sitä, että hävinneen asianosaisen esittämät seikat tai näyttö ovat riittävällä tavalla puoltaneet hänen kantansa ja sen vuoksi voitaisiin katsoa, että oikeudenkäyntiin johtaneet seikat puoltavat myös kuluvaatimuksen kohtuullistamista. Oikeudenkäyntiin johtaneet seikat olisi laajempi käsite kuin 8 a §:ssä tarkoitettu perusteltu syy oikeudenkäyntiin.

Oikeudenkäynti voi esimerkiksi aiheutua myös siitä, että viranomainen osoittaa asianosaisen ajamaan kannetta tai muutoin valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä. Elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisiä kuluttaja-kauppaan liittyviä riita-asioita käsitellään vapaaehtoisessa suosituksia antavassa elimessä, kuluttajavalituslautakunnassa. Se on perustettu joustavaksi oikeudenkäynnille vaihtoehtoiseksi riitojen ratkaisuelimeksi. Sen ratkaisusuositus ei ole täytäntöönpanokelpoinen. Jos elinkeinonharjoittaja ei tyydy lautakunnan ratkaisusuositukseen, vaan vie asian tuomioistuinkäsittelyyn, ei kuluttajan kohtuullisten oikeudenkäyntikulujen alentamiseen olisi lähtökohtaisesti perusteita, jos tuomioistuimen ratkaisu on suosi-

tuksen mukainen. Jos taas elinkeinonharjoittaja ei noudata ratkaisusuositusta, kuluttajan oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden kohtuullistaminen saattaa olla mahdollista kuluttajan hävitessä tuomioistuimessa, koska kuluttajalla on täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun saamiseksi ollut perusteltu syy saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Molemmissa tapauksissa tuomioistuimen ratkaisujen tulisi perustua samaan oikeudenkäyntiaineistoon kuin mitä oli esitetty lautakunnassa. Kohtuullistamiskysymyksen arvioinnissa on lisäksi otettava huomioon muut säännöksessä tarkoitetut seikat.

Toisena kohtuullistamisarviointiin vaikuttavana seikkana pykälässä mainitaan asianosaisten asema. Tällä tarkoitetaan erityisesti sitä, että asianosaisten aseman tulee olla oikeudenkäynnissä tai sen ulkopuolella olennaisesti erilainen. Tyypillisesti erilainen asianosaistensa olisi sellaisissa riita-asian oikeudenkäynnissä, jossa asianosaisena on toisaalta esimerkiksi valtio tai muu julkisyhteisö ja toisaalta vastapuolena yksityinen kansalainen. Asianosaisten aseman arvioinnissa on otettava huomioon myös asianosaisten erilaiset edellytykset käydä oikeutta tietyssä asiassa ja siitä johtuvat erilaiset oikeudenkäyntikulut. Esimerkiksi työ sopimuksen irtisanomista koskevassa riidassa työnantajalla on joskus sekä taloudellisesti että tosiasiallisesti paremmat edellytykset oikeudenkäyntiin kuin irtisanotulla työntekijällä.

Asianosaisten asemaan liittyvänä osatekijänä saattavat olla myös erilaiset varallisuusolot. Asianosaisten asema on kuitenkin aina kytkettävä oikeudenkäyntiin johtaneisiin seikkoihin ja asian merkitykseen. Kokonaisarviointiin on suhteutettava myös oikeudenkäyntikulujen määrä. Vaikka riita koskisi asuntoluottoa, jossa kantajana olisi esimerkiksi elinkeinonharjoittaja ja vastaajana yksityishenkilö, edellyttäisi oikeudenkäyntikulujen kohtuullistaminen myös oikeudenkäyntiin johtaneiden syiden ja asian merkityksen arviointia. Kulukorvauksen alentaminen ei siten olisi mahdollista pelkästään asianosaisten erilaisen aseman perusteella.

Kohtuullistamista arvioitaessa tulisi ottaa huomioon pääasian merkitys asianosaisille. Samoin kohtuusharkinnassa voitaisiin punnita oikeudenkäyntikulujen määrää suhteessa riidan kohteeseen. Taloudellisen merkityksen ohella merkityksen arvioinnissa on otettava huomioon myös ratkaisun erilainen arvo eri asianosaisten kannalta katsottuna. Esimerkik-

si terveyteen tai muihin henkilöön liittyvissä kysymyksissä asian merkitys voi olla olennaisesti suurempi vahinkoa kärsineelle asianosaiselle kuin hänen vastapuolelleen.

Pykälässä tarkoitettu kohtuullistaminen tulee viime kädessä perustua tuomioistuimen kokonaisarvioon, jossa on otettava huomioon kaikki pykälässä mainitut kriteerit. Edellytysten täytyessä tuomioistuimen tulee alentaa maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää.

8 c §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi riidattomien velkomus- ja häätoasioiden oikeudenkäyntikuluja koskeva erityissäännös. Niin sanotussa summaarisessa menettelyssä käsitellään käytännössä tietyn määräistä velkomusta koskevat asiat, joissa kantaja ilmoittaa, ettei asia ole hänen käsityksensä mukaan riitainen. Tärkeä muutos olisi, että ehdotuksen mukaan tuomioistuin viran puolesta voisi arvioida tarpeellisista toimenpiteistä aiheutuvien kulujen määrän ja alentaa riidattomien velkomus- ja häätoasioiden oikeudenkäyntikuluja.

Ehdotetun pykälän mukaan tuomioistuin ottaisi oikeudenkäyntikuluja määrätessään huomioon haastehakemuksen edellyttämän tarpeellisen työn määrän, saatavan suuruuden ja välttämättömät kulut. Työn määrään saattaa vaikuttaa esimerkiksi hankala koronlaskentatilanne ja useiden velallisten erilainen vastuu. Joissakin tapauksissa haastehakemuksen oikeellisuuden tarkastaminen voi edellyttää oikeudellista asiantuntemusta. Saatavan suuruuden huomioon ottamista oikeudenkäyntikuluratkaisussa voidaan pitää ristiriitaisena asiana. Usein voidaan sanoa, että haastehakemuksen laatimistyö on sama saatavan suuruudesta riippumatta. Velkojan on kuitenkin suhteutettava saatavan perimisestä ja haastehakemuksen laatimisesta hänelle aiheutuvat kustannukset saatavan määrään, varsinkin sellaisessa tilanteessa, jossa kyseessä on suuruudeltaan pienempi saatava. Olisi esimerkiksi kohtuutonta, jos riidattoman saatavan täytäntöönpanokelpoiseksi toteaminen tuomiolla kasvattaisi velallisen velkataakkaa moninkertaiseksi. Saatavan suuruus ei kuitenkaan ole ainoa huomioon otettava seikka oikeudenkäyntikuluvaatimusta ratkaistaessa, mutta yksi niistä.

Säännöksen pääasiallinen soveltamisala rajoittuisi 5 luvun 3 §:n mukaisesti velkomus- ja häätoasioihin, jotka kantaja katsoo riidattomiksi. Pykälässä käytetty ilmaisu "velkomusta koskevassa asiassa" vastaa

asiallisesti 5 luvun 3 §:n 1 kohdassa käytettyä ilmaisua "asia, joka koskee tietyn määräästä saamista". Tämä määritelmä taas vastaa entisen maksamismääräysmenettelyn ja lainhakumenettelyn soveltamisalaa koskevaa säännöstä. Velkomusasioiden käyttämisellä ei ole tarkoitus laajentaa tai kaventaa 5 luvun 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettua soveltamisalaa. Sananvalinnalla on vain pyritty muotoilemaan säännös kielellisesti yksinkertaiseksi ja helposti ymmärrettäväksi.

Ehdotettu säännös soveltuisi myös tilanteeseen, jossa kantaja katsoo velkomus- tai hääntöasian riittäväksi ja laatii 5 luvun 2 §:n mukaisen haastehakemuksen, johon ei kuitenkaan anneta pyydettyä vastausta ja joka sen vuoksi ratkaistaan yksipuolisella tuomiolla valmistelua jatkamatta. Oikeudenkäyntikulujen määrä tulee tällöin arvioitavaksi haastehakemuksessa ilmoitettujen siihen astisten oikeudenkäyntikuluvaatimusten pohjalta. Ellei kuluja ole vaadittu, niitä ei myöskään tuomita.

Vaikka tuomioistuin käyttäisi asiassa oikeudenkäyntikulujen osalta niitä alentaessaan harkintavaltaansa, olisi ratkaisu sekä pääasiaan että oikeudenkäyntikulujen osalta vastaa- jaa vastaan luonteeltaan yksipuolinen tuomio. Vastaajan muutoksenhakukeinona olisi oikeudenkäyntikulujenkin osalta takaisin- saanti yksipuoliseen tuomioon. Sen sijaan oikeudenkäyntikuluratkaisu, siltä osin kuin vaatimusta alennetaan, on kantajaa vastaan luonteeltaan tuomio, josta tyytymätön kanta- ja voi valittaa hovioikeuteen.

Olisi tärkeää, että summaaristen asioiden oikeudenkäyntikulujen määrä eri tuomiois- tuimissa samankaltaisissa asioissa olisi mah- dollisimman yhdenmukainen. Sen vuoksi ehdotetaan, että oikeusministeriö antaisi määräyksiä summaaristen asioiden oikeuden- käyntikulujen perusteista. Näissä määräyk- sissä tulee osoittaa, mitä toimenpiteitä oikeu- dellisessa perinnässä yleensä pidetään siten tarpeellisina, että ne ovat korvattavia oikeu- denkäyntikuluja. Määräyksissä tulee ottaa huomioon myös perintötoiminnan yleiskulut ja kohtuullinen palkkio tehtävästä. Tässä yhteydessä tulee harkita myös oikeuden- käyntimaksun kohtuullista määrää ja sen mahdollista porrastamista velotun pääoman mukaan. Jos kuluvaatimus on ministeriön vahvistamien ohjeiden mukainen, sitä ei ole tarpeen vaatimuksessa eritellä.

14 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeudenkäyntikulu-

jen korvausvaatimuksessa veloitettaisiin erittelemään oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet. Erittely olisi tarvittaessa tehtävä sekä kulujen että palkkioiden osalta. Säännöksellä olisi tarkoitus ohjata asiamie- hiä yksilöimään oikeudenkäyntikululaskut nykyistä kulu- ja palkkiojaottelua tarkem- min. Oikeudenkäyntikuluvaatimukset tulee yksilöidä siten, että vastapuoli voi täsmälli- sesti esittää käsityksensä vaadittujen oikeu- denkäyntikulujen perusteena olevista vasta- puolen toimista ja niiden tarpeellisuudesta. Tuomioistuin voi ottaa perusteellisesti kantaa vain yksilöityyn laskuun.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan täyden- nettäväksi ensinnäkin siten, että pykälään lisättäisiin velvollisuus eritellä korvattavat kulut ja palkkiot oikeudenkäyntikuluja kos- kevassa ratkaisussa. Jos oikeudenkäyntikulu- vaatimusta vaaditaan alennettavaksi, tulee myös tämä vaatimus yksilöidä. Tuomiossa tulee olla selkeä vastaus siihen, miltä osin ja millä perusteella alentamisvaatimus on mah- dollisesti hyväksytty.

Ratkaisussa tulee erottua myös arvoni- lisäveron osuus. Jos voittanut osapuoli saa vähentää arvonnalisäveron omissa verotukses- saan, ei hävinnyttä tule velvoittaa oikeuden- käyntikuluvaatimuksena suorittamaan arvoni- lisäveron osaa. Muutoin vastapuoli saa arvonnalisäveron osuutta vastaavan ylimääräisen hyödyn.

Pykälän 2 momentissa on säännelty tilan- ne, joissa asianosaiset ovat asian valmiste- lussa sopineet pääasian siten, että oikeuden- käyntikuluvaatimukset ovat jääneet sovinnon ulkopuolelle. Lähtökohta on, että sovintoti- lanteissa tulisi samalla sopia myös oikeuden- käyntikulusta. Näin ei kuitenkaan aina ta- pahdu. Säännös voi tulla sovellettavaksi sil- loin, kun pääasiaa koskeva riita on ratkaistu valmistelussa, pääasiaa koskeva riita on jä- tetty tutkimatta tai se on jäänyt sillensä ja ratkaisematta jää riitainen oikeudenkäyntiku- luvaatimus.

Säännös poistaisi tulkintaongelman tilan- teessa, jossa pääasia sovitaan, mutta riit- tautettu kysymys oikeudenkäyntikuluista jää tuomioistuimen ratkaistavaksi. Voimassa oleva laki on mahdollistanut tulkinna, että tällä tavalla riitaiseksi jäänyttä oikeuden- käyntikulukysymystä ei voitaisi ratkaista valmistelussa ilman erillistä pääkäsittelyä (HeHO 1997:4 ja edellä jakso 2.1.). Koska kantajan ja vastaajan on esitettävä kantansa kaikkiin asiassa esitettyihin vaatimuksiin jo

valmisteluvaiheessa, myös siihen asti muodostuneihin oikeudenkäyntikuluvaatimuksiin, on tarkoituksenmukaista, että tuomioistuin voisi sovintotilanteessa ratkaista riitaiseksi jääneen liitännäisen oikeudenkäyntikysymyksen ilman, että liitännäiskysymyksestä tulee erillinen pääkäsitteilyyn johtava pääasia. Vaikka tällaiseenkin tulkintaan olisi mahdollista päätyä jo nyt, edellyttää oikeuskäytännön yhtenäisyys kuitenkin asiantilan täsmentävää sääntelyä.

Koska oikeudenkäyntikuluvaatimus on pääasiaan nähden liitännäinen, siitä ei tulisi muodostua erillistä riitaista pääasiaa. Tämän vuoksi ratkaisu oikeudenkäyntikuluista voitaisiin ehdotuksen mukaan tehdä sen jälkeen, kun pääasiaa koskeva riita olisi ratkaistu joko kirjallisessa tai suullisessa valmistelussa, ellei olisi erityistä syytä siirtää asiaa käsiteltäväksi pääkäsitteilyssä. Tällainen erityinen syy voisi olla asianosaisten välinen riita oikeudenkäyntikulujen perusteista, minkä vuoksi asianosaiset haluaisivat esittää näyttöä kantansa tueksi. Todistajien kuulemiseksi asia olisi tällöin poikkeuksellisesti siirrettävä pääkäsitteilyyn.

Harkittaessaan oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta tilanteessa, jossa pääasia on ratkaistu sovinnolla, tuomioistuimen on verrattava kanteessa esitettyjä vaatimuksia sovinnon sisältöön. Mikäli sopimuksen sisältö pääosin vastaa kanteessa esitettyjä vaatimuksia, voidaan vastapuoli katsoa velvolliseksi korvaamaan kantajan oikeudenkäyntikulut (KKO 1997:77).

Pykälän 2 momentin kieliasua muutetaan siten, että tuomioistuimen oikeudenkäyntikuluja koskevasta ratkaisusta käytetään termin päätös sijasta siinä yleisempää termiä ratkaisu. Riita-asiassa pääasian ratkaisun nimike on tuomio, kun taas muun ratkaisun nimike on päätös (24 luvun 1 §). Sen lisäksi yksipuolisen tuomion nimike on aina yksipuolinen tuomio. Yleensä oikeudenkäyntikuluja koskeva ratkaisu annetaan osana pääasiaa koskevaa tuomiota. Tällöin ei ole tarkoituksenmukaista nimetä oikeudenkäyntikuluratkaisua tuomiossa erikseen. Mikäli poikkeuksellisesti oikeudenkäyntikuluista annetaan ratkaisu pääasiasta erikseen, esimerkiksi pääasian sovinnon tai sillensä jättämisen yhteydessä, ratkaisun nimike on päätös. Edelleen on myös mahdollista, että oikeudenkäyntikuluista annettava ratkaisu, joko pääasian yhteydessä tai erikseen, on luonteeltaan yksipuolinen tuomio.

15 §. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Nykyisen 15 §:n säännöksen mukaan tuomioistuimen on oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta ratkaistessaan otettava viran puolesta huomioon 1-10, 12 ja 13 §:n säännökset, jollei asianosaisen vaatimuksesta tai myöntämisestä muuta johdu. Säännös on aiheuttanut tulkintaongelman, voiko tuomioistuin viran puolesta soveltaa viitatuissa säännöksissä olevia aineellisia oikeudenkäyntikuluja koskevia sääntöjä.

Nyt ehdotetuissa säännöksissä on erikseen mainittu ne 21 luvun tilanteet, joissa tuomioistuin voi viran puolesta harkita tuomitavien oikeudenkäyntikulujen määrää. Se voisi tulla kysymykseen vain 8 b §:n ilmeisen kohtuuttomuuden sekä 8 c §:n tilanteessa. Tämän muutoksen jälkeen nykyisen säännöksen asiasisällöksi jäisi vain, että tuomioistuin soveltaa lakia viran puolesta, joka on muutenkin selvää.

1.2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

8 §. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvussa säädetään oikeudenkäyntikuluista rikosasioissa. Luvun 8 §:n 2 momentissa säädetään asianomistajan velvollisuudesta korvata vastaajan oikeudenkäyntikulut sekä vastaajan velvollisuudesta korvata asianomistajan oikeudenkäyntikulut, silloin kun asianomistaja on yhtynyt virallisen syyttäjän syytteeseen. Myös asianomistajan edustajan, asiamiehen tai avustajan velvoituksesta korvaamaan vastaajan kulut yhteisvastaullisesti asianomistajan kanssa säädetään pykälän 2 momentissa.

Nykyisen lain mukaan virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan korvaukseen sellaisista kuluista on 8 §:n 2 momentin mukaan soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 12 §:ssä säädetään väliintulijasta. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 12 §:n mukaan väliintulijan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan korvaukseen sellaisista kuluista on vastaavasti voimassa mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa säädetään asianosaisesta. Väliintulija vastaa kuitenkin ainoastaan oman puhevallan käyttämisestä aiheutuneista erityisistä kuluista.

Kuten edellä on esitetty, sovelletaan asianomistajan ja rikosasian vastaajan oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta ratkaista-

essa mitä asianosaisista on oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa säädetty. Asianomistajaa on kuitenkin suojeltu tilanteessa, jossa hän yhtyy virallisen syyttäjän syytteesen siten, ettei hän voi joutua vastaamaan muista kuin oman puhevaltansa käyttämisestä vastaajalle aiheutuneista erityisistä kuluista, esimerkiksi vahingonkorvausvaatimukseen vastaamisesta aiheutuneista kuluista. Asianomistajan tulee korvata syytetyille vain ne lisäkustannukset, jotka ovat aiheutuneet hänen omista toimenpiteistään oikeudenkäynnissä (HE 82/1995 vp).

Edellä kuvatun säännöksen sisällön selvittämiseksi on seurattava viittausten ketjua. Lain 9 luvun 8 §:n 2 momentissa viitataan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 12 §:ään jossa viitataan 21 lukuun. Lisäksi 8 §:n 2 momentissa säädetään epäsuorasti vastaajan velvollisuudesta korvata asianomistajan oikeudenkäyntikulut siten, että lainkohdassa ainoastaan puhutaan asianomistajan oikeudesta korvaukseen. Lainkohdassa käytetty ilmaisu on aiheuttanut väärinkäsityksiä. Lainkohta ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 12 §:ään poistetaan ja asianomistajan oikeudenkäyntikulukorvausvastuusta säädetäisiin lainkohdissa nimenomaisesti. Lisäksi lainkohtaan ehdotetaan sisällytettäväksi maininta vastaajan korvausvelvollisuudesta.

Asiallisesti lainkohdan sisältöä ei muutetaisi.

9 §. Koska oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 15 § ehdotetaan kumottavaksi, 9 luvun 9 §:n viittaus kyseiseen lainkohtaan ehdotetaan poistettavaksi.

1.3. Käräjäoikeuslaki

19 §. Pykälän 1 momentin 3 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että laamanni

voisi kirjallisesti määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan, joka on vannonut tuomarinvalaa vastaavan valan tai antanut vastaavan vakuutuksen sekä saanut tehtävään tarvittavan koulutuksen ja jolla on tehtävän hoitamiseen riittävä taito, oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n mukaisissa asioissa antamaan ratkaisuja oikeudenkäyntikulujen osalta sekä tuomioita silloin, kun vastaaja on myöntänyt kanteen.

Pykälään ehdotettu muutos johtuu nyt ehdotetusta uudesta oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:stä, jota sovellettaisiin pääasiallisesti oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n mukaisiin velkomus- ja häätöasioihin. Näissä asioissa annettava ratkaisu on luonteeltaan kantajaa vastaan tuomio siltä osin kuin vaadittua oikeudenkäyntikulujen määrää alennetaan. Oikeudenkäyntikulujen määrän alentaminen perustuisi oikeusministeriön antamaan määräykseen summaaristen asioiden oikeudenkäyntikulujen perusteista. Summaarisissa asioissa tuomittavista oikeudenkäyntikulujen määristä annetaan selkeät ohjeet. Tuomioistuimet ohjaavat ja kouluttavat niitä käsittelevää henkilökuntaa. Näin ollen tehtäviin riittävän taidon omaavalle voidaan antaa määräys, joka ulottuu myös tällaisten kuluratkaisujen tekemiseen.

Pykälän 1 momenttia on aikaisemmin muutettu lailla 1326/1994, jolloin kohdat 6 ja 8 kumottiin. Momentti ehdotetaan nyt kirjoitettavaksi kokonaan uudelleen.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 21 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 15 §, sellaisena kuin se on laissa 1013/1993,
muutetaan 1 ja 2 §, 8 §:n 1 momentti ja 14 §:n 1 ja 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat
 mainitussa laissa 1013/1993, sekä
lisätään lukuun uusi 8 a–8 c § seuraavasti:

21 luku

Oikeudenkäyntikuluista

1 §

Asianosainen, joka häviää asian, on velvolinen korvaamaan kaikki vastapuolensa tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut, jollei muualla laissa toisin säädetä.

2 §

Asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, asianosaiset vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan, jollei ole erityistä syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

8 §

Korvattavia oikeudenkäyntikuluja ovat oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneet kustannukset. Korvausta suoritetaan myös oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttamasta työstä ja oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvästä menetyksestä.

8 a §

Jos asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että hävinneellä asianosaisella on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin, tuomioistuin voi määrätä, että asianosaiset osaksi tai kokonaan vastaavat itse oikeudenkäyntikuluista.

8 b §

Jos asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut huomioon ottaen oikeudenkäyntiin johtaneet

seikat, asianosaisten asema ja asian merkitys olisi kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta, tuomioistuin voi viran puolesta alentaa asianosaisen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää.

8 c §

Velkomusta tai häätöä koskevassa asiassa, joka ratkaistaan 5 luvun 13 tai 14 §:n nojalla valmistelua jatkamatta yksipuolisella tuomiolla, tuomioistuimen tulee viran puolesta arvioida vastapuolen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrä ottaen huomioon haastehakemuksen edellyttämä tarpeellisen työn määrä, saatavan suuruus ja välttämättömät kulut.

Oikeusministeriö antaa tarkempia määräyksiä tämän pykälän mukaan tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrien perusteista.

14 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä. Vaatimuksessa on eriteltävä oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet.

Ratkaisu oikeudenkäyntikuluista on annettava samalla kun tuomioistuin ratkaisee asian. Ratkaisussa on ilmoitettava erikseen korvattavat kulut ja palkkiot. Jos pääasia ratkaistaan valmistelussa, voidaan samalla antaa ratkaisu oikeudenkäyntikuluista silloinkin, kun ne ovat jääneet riittäviksi, jollei kulujen määrän selvittämisen katsota vaativan pääkäsittelyä suullisen todistelun vastaanottamiseksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta .

2.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 9 luvun 8 §:n 2 momentti ja 9 § seuraavasti:

9 luku

Oikeudenkäyntikuluista

8 §

Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan velvollisuudesta korvata vastaajan oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan saada vastaajalta korvaus sellaisista kuluista on soveltuvin osin voimassa mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa säädetään. Asianomistajan on kuitenkin vastattava ainoastaan puhevallan käyttämisestä aiheutuneista erityisistä kuluista. Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan edustajan, asiamiehen tai avustajan velvoittamises-

ta korvaamaan kulut yhteisvastuullisesti asianomistajan kanssa sovelletaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:ssä säädetään.

9 §

Mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 2 momentissa, 12 ja 13 §:ssä, 14 § 2 momentissa sekä 16 §:ssä säädetään riitaasioiden osalta, on soveltuville kohdin voimassa myös rikosasioissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta .

3.

Laki**käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 19 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1326/1994, seuraavasti:

19 §

Laamanni voi kirjallisesti määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan, joka on vannonut tuomarivaltaa vastaavan valan tai antanut vastaavan vakuutuksen sekä saanut tehtävään tarvittavan koulutuksen ja jolla on tehtävän hoitamiseen riittävä taito:

- 1) ratkaisemaan lainhuutoasioita;
- 2) ratkaisemaan kiinnitysasioita;
- 3) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n mukaisissa asioissa:
 - a) antamaan yksipuolisia tuomioita;
 - b) antamaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:n nojalla ratkaisuja oikeudenkäyntikulujen osalta sekä tuomioita silloin, kun vastaaja on myöntänyt kanteen; sekä

c) tekemään päätöksiä asian jättämisestä sillensä, kun kantaja on peruuttanut kanteensa eikä vastaaja vaadi asian ratkaisemista;

4) kirjaamaan holhouksen;

5) ratkaisemaan avioliittolain 25 §:n 1 momentin nojalla avioerohakemuksen, kun kummallakin puolisoilla on kotipaikka Suomessa; sekä

6) rekisteröimään avioehtosopimuksia.

Tämä laki tulee voimaan _____
kuuta _____ päivänä _____.

Helsingissä 11 päivänä syyskuuta 1998

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Jussi Järventaus*

1.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 21 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 15 §, sellaisena kuin se on laissa 1013/1993,
muutetaan 1 § ja 2 §, 8 §:n 1 momentti ja 14 §:n 1 ja 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat
 mainitussa laissa 1013/1993, sekä
lisätään lukuun uusi 8 a–8 c § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

21 luku

Oikeudenkäyntikuluista

1 §

Asianosainen, joka häviää asian, on velvolinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jollei muuta ole säädetty.

1 §

Asianosainen, joka häviää asian, on velvolinen korvaamaan *kaikki vastapuolensa tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut*, jollei muualla laissa toisin säädetä.

2 §

Jos asia koskee oikeussuhdetta, josta lain mukaan ei voida määrätä muutoin kuin tuomioistuimen ratkaisulla, asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, jollei ole erityistä syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

2 §

Asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, asianosaiset vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan, jollei ole erityistä syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

8 §

Oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee täysimääräisesti vastata oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneita kustannuksia, mikäli ne kohtuuden mukaan ovat olleet aiheellisia asianosaisen oikeuden valvomiseksi. Korvausta tulee suorittaa myös oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttamasta työstä ja ajanhukasta. Oikeudenkäynnin valmisteluun luetaan myös sellaisen riitakysymyksen sopimiseksi pidetty neuvottelu, jolla on välitön merkitys asianosaisen vaatimukselle.

8 §

Korvattavia oikeudenkäyntikuluja ovat oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneet kustannukset. Korvausta suoritetaan myös oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttamasta työstä ja oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvästä menetyksestä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 a §

Jos asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että hävinneellä asianosaisella on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin, tuomioistuin voi määrätä, että asianosaiset osaksi tai kokonaan vastaavat itse oikeudenkäyntikulusta.

8 b §

Jos asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut huomioon ottaen oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema ja asian merkitys olisi kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta, tuomioistuin voi viran puolesta alentaa asianosaisen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää.

8 c §

Velkomusta tai häätöä koskevassa asiassa, joka ratkaistaan 5 luvun 13 tai 14 §:n nojalla valmistelua jatkamatta yksipuolisella tuomiolla, tuomioistuimen tulee viran puolesta arvioida vastapuolen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrä ottaen huomioon haastehakemuksen edellyttämät tarpeellisen työn määrä, saatavan suuruus ja välttämättömät kulut.

Oikeusministeriö antaa tarkempia määräyksiä tämän pykälän mukaan tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrien perusteista.

14 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä. Lisäksi on ilmoitettava, mistä kustannukset koostuvat.

Päätös oikeudenkäyntikuluista on annettava samalla, kun tuomioistuin ratkaisee asian.

14 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä. *Vaatimuksessa on eriteltävä oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet.*

Ratkaisu oikeudenkäyntikuluista on annettava samalla kun tuomioistuin ratkaisee asian. Ratkaisussa on ilmoitettava erikseen korvattavat kulut ja palkkiot. Jos pääasia ratkaistaan valmistelussa, voidaan samalla antaa ratkaisu oikeudenkäyntikuluista silloinkin, kun ne ovat jääneet riittäviksi, jollei kulujen määrän selvittämisen katsota vaativan pääkäsittelyä suullisen todistelun vastaanottamiseksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

15 §

Jos oikeudenkäyntikulujen korvaamista on vaadittu, tuomioistuimen on korvausvelvollisuutta ratkaistessaan otettava huomioon 1-10, 12 ja 13 §:n säännökset, jollei asianosaisen vaatimuksesta tai myöntämisestä muuta johdu.

(Kumotaan)

15 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta . _____

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 9 luvun 8 §:n 2 momentti ja 9 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 luku

Oikeudenkäyntikuluista

8 §

Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan korvaukseen sellaisista kuluista on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 12 §:ssä säädetään väliintulijasta. Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan edustajan, asiamiehen tai avustajan velvoittamisesta korvaamaan kulut yhteisvastuullisesti asianomistajan kanssa sovelletaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:ssä säädetään.

8 §

Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan velvollisuudesta korvata vastaajan oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan saada vastaajalta korvaus sellaisista kuluista on soveltuvin osin voimassa mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa säädetään. Asianomistajan on kuitenkin vastattava ainoastaan puhevallan käyttämisestä aiheutuneista erityisistä kuluista. Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan edustajan, asiamiehen tai avustajan velvoittamisesta korvaamaan kulut yhteisvastuullisesti asianomistajan kanssa sovelletaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:ssä säädetään.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

9 §

Mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 2 momentissa, 12 ja 13 §:ssä, 14 §:n 2 momentissa sekä 15 ja 16 §:ssä säädetään riita-asioiden osalta, on soveltuvilta kohdin voimassa myös rikosasioissa.

9 §

Mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 2 momentissa, 12 ja 13 §:ssä, 14 §:n 2 momentissa sekä 16 §:ssä säädetään riita-asioiden osalta, on soveltuvilta kohdin voimassa myös rikosasioissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta .

3.

Laki**käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 19 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1326/1994, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

19 §

Laamanni voi kirjallisesti määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan, joka on vannonut tuomarivalaa vastaavan valan tai antanut vastaavan vakuutuksen sekä saanut tehtävään tarvittavan koulutuksen ja jolla on tehtävän hoitamiseen riittävä taito:

- 1) ratkaisemaan lainhuutoasioita;
- 2) ratkaisemaan kiinnitysasioita;
- 3) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n mukaisissa asioissa:
 - a) antamaan yksipuolisia tuomioita;
 - b) antamaan tuomioita silloin, kun vastaaja on myöntänyt kanteen; sekä
 - c) tekemään päätöksiä asian jättämisestä sillensä, kun kantaja on peruuttanut kanteensa eikä vastaaja vaadi asian ratkaisemista;
 - 4) kirjaamaan holhouksen;
 - 5) ratkaisemaan avioliittolain 25 §:n 1 momentin nojalla avioerohakemuksen, kun kummallakin puolisoilla on kotipaikka Suomessa;
 - 7) rekisteröimään avioehtosopimuksia; *sekä*

19 §

Laamanni voi kirjallisesti määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan, joka on vannonut tuomarivalaa vastaavan valan tai antanut vastaavan vakuutuksen sekä saanut tehtävään tarvittavan koulutuksen ja jolla on tehtävän hoitamiseen riittävä taito:

- 1) ratkaisemaan lainhuutoasioita;
- 2) ratkaisemaan kiinnitysasioita;
- 3) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n mukaisissa asioissa:
 - a) antamaan yksipuolisia tuomioita;
 - b) *antamaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:n nojalla ratkaisuja oikeudenkäyntikulujen osalta sekä tuomioita silloin, kun vastaaja on myöntänyt kanteen; sekä*
 - c) tekemään päätöksiä asian jättämisestä sillensä, kun kantaja on peruuttanut kanteensa eikä vastaaja vaadi asian ratkaisemista;
 - 4) kirjaamaan holhouksen;
 - 5) ratkaisemaan avioliittolain 25 §:n 1 momentin nojalla avioerohakemuksen, kun kummallakin puolisoilla on kotipaikka Suomessa; *sekä*
 - 6) rekisteröimään avioehtosopimuksia.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta .

